

Marijan Vugdelija
OSMO BLAŽENSTVO: "BLAGO PROGONJENIMA ZBOG
PRAVEDNOSTI: NJIHOVO JE KRALJEVSTVO
NEBESKO! (Mt 5,10)

*"Blessed are those who are persecuted for righteousness' sake:
for theirs is the Kingdom of Heaven" (Mt 5,10)*

UDK:
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 10/2010.

*/ μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης,
ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν /*

Sažetak

Biblijska povijest nam pokazuje da su pravi Božji prijatelji, koji su se trudili da pravda i pravica vlada u svijetu, uvijek bili osporavani i progonjeni. Progonstvo je trajno pratilo i Isusove vjerne sljedbenike. Razlozi su različiti: socijalni, politički, religiozni, moralni, itd. Mnogi su i danas zlostavljani i progonjeni jer se bore da viša pravednost kraljevstva Božjega uređuje odnose među ljudima i u društvu. Izloženi tim nevoljama, kršćani su uvijek u iskušenju da odustanu od puta pravednosti i da se prilagode "mudrosti" svijeta. Borba protiv nepravednih i opresivnih struktura mora se nastaviti. Na to nas potiče i osmo blaženstvo. U stvari, to blaženstvo ne proglašava blaženima one koji su progonjeni, nego one "koji su progonjeni zbog pravednosti", tj. one koji su odani pravednosti unatoč tome što zbog toga trebaju podnositi progonstvo.¹ Obećanje ovoga blaženstva, "jer njihovo je Kraljevstvo nebesko", tvori inkluziju s obećanjem prvoga blaženstva. Osim toga, osmo blaženstvo nudi lagani prijelaz na rr. 11-12 koji nastavljaju i razvijaju temu progonstva. J. Bligh je

¹ Usp. V. Rebello, "Blessed are those who are persecuted for righteousness' sake, for theirs is the Kingdom of Heaven", u: Jeevadhara 230 (2009.), str. 174.-183., ovdje: 174; J. Nolland, *The Gospel of Matthew* (The New International Greek Testament Commentary), Michigan / Cambridge, 2005., str. 197.

mišljenja da rr. 11-12 tvore komentar na blaženstvo kako se ono nalazi u r. 10.²

Ključne riječi: blaženstvo, progonstvo, progonjeni, pravednost, kraljevstvo nebesko.

Isus ne krije svojim učenicima da će kao njegovi sljedbenici biti osporavani i progonjeni. On im otvoreno kaže: “Ako vas svijet mrzi, znajte da je i mene mrzio prije nego vas. Kad biste bili od svijeta, svijet bi svoje ljubio; no, budući da niste od svijeta, ..., zato vas svijet mrzi. (...). Ako su mene progonili, i vas će progoniti ...”(Iv 15,18-21). Program života -koji Isus nudi u Govoru na gori u dijametralnoj je oprečnosti s logikom svijeta. Stoga usvajanje toga oblika života i njegovo propagiranje nailazi na otpor sila ovoga svijeta: osporavano je i proganjano. Tako se progon Isusa nastavlja u progonu i osporavanju njegovih učenika. Zbog svega toga sinovi kraljevstva Božjega uvijek su bili osporavani i proganjani. Autentični kršćani su uvijek izazov svijetu, njegova su kritička savjest. Kao takvi, oni su sami po sebi ukor onima koji žive bezbožno i nemoralno. Kako nam je dobro znano, za minulih vremena uvijek proganjahu pjevače što pjevahu o kraljevstvu Božjem. I nas će proganjati, i u tome je naša čast, u tome naša nagrada.

U vlastitosti blaženstava u Mt 5,1-12 spada i to da se blaženstvo progonjenih pojavljuje dva puta (Mt 5,10.11s), doduše u različitom obliku. U skladu s predajom blaženstava u Lk 6,20-23, donosi Matej na posljednjem mjestu blaženstvo progonjenih u obliku izravnoga oslovljavanja: “Blago vama kad vas - zbog mene - pogrde i prognaju i sve zlo slažu protiv vas!” (Mt 5,11). Istina, Lukina verzija ne govori o “progoniti”, nego o “mrziti” i “isključivati” (r. 22). Ipak se općenito drži da objema verzijama stoji u osnovi ista predaja izvora Q. Je li u Q već bio govor o “progonstvu” ili je Matej taj termin uveo u svoju verziju blaženstava, da taj u posljednjem blaženstvu izneseni sadržaj neprijateljstava, koja kršćani trebaju podnositi, jednoznačno označi kao progonstvo? U prilog ove potonje pretpostavke govori posebni interes koji Matej pokazuje za motiv progonstva, time što on ispred ovoga posljednjega blaženstva uvodi

² J. Bligh, *The Sermon on the Mount - a Discussion on Mt 5 - 7* (St. Paul Publications), Slough, 1975., str. 56. Vidi također M. E. Boring, *The Gospel of Matthew*, u: *NIB*, VIII., str. 180; J. Nolland, *The Gospel of Matthew* (The New International Greek Testament Commentary), Michigan / Cambridge, 2005., str. 206.

pretposljednje - u njegovu redu osmo - upravo s istim motivom, doduše formalno suobličeno sa sedam prethodnih blaženstava: "Blago progonjenima zbog pravednosti: njihovo je Kraljevstvo nebesko!" (Mt 5,10).³ Na taj način se ovo blaženstvo predstavlja kao anticipacija posljednjega blaženstva, koje je zajedničko dvjema verzijama (Mt 5,11-12; Lk 6,22-23).⁴ Posebni položaj toga posljednjega blaženstva izranja na vidjelo pomoću njegove opširnosti i pomoću označavanja naslovljenih. Jer u 5,3-10 krug naslovnika je široko rastegnut; naprotiv, u 5,11-12 izrijekom su u vidu Isusovi sljedbenici, oni koji trpe progonstvo. Tako bi Mt 5,11-12 mogao važiti kao specijalni slučaj za 5,10.

Osmo blaženstvo (r. 10) se sadržajno naširoko slaže s devetim (rr. 11-12). Očito je da se izričaji "zbog pravednosti" i "zbog mene" paraleliziraju. U ova dva posljednja blaženstva (Mt 5,10-12) se odražava pouskrsna situacija matejevske zajednice. Zajednica živi u progonstvu, kako to svjedoči također i drugi dio Govora o poslanju učenika (Mt 10,17 sl.). Već to govori za pretpostavku da mi ovdje imamo posla s pouskrsnom predajom, koja ne ide natrag na povijesnoga Isusa.⁵ Važni Matejev dodatak je elemenat progonstva "zbog pravednosti", koji on nije našao u predlošku izvora Q, kako se čini. Osmo blaženstvo je povezano kako s prvim ("njihovo je Kraljevstvo nebesko") tako i s četvrtim blaženstvom ("pravednost") i pripravlja istodobno na ulomak o "višoj pravednosti" (r. 17).

Paradoksi blaženstava dostižu svoj vrhunac u osmom i devetom blaženstvu u kojima se proglašavaju blaženima oni koji iskuse aktivno progonstvo upravo zbog svoje pravednosti. Poistovjetiti se s Isusom i s Kraljevstvom znači biti na "putu pravednosti" (usp. Mt 21,32); otuda "zbog pravednosti" (ἐνεκεν

³ Vidi K. Kertelge, "Selig, die verfolgt werden um der Gerechtigkeit willen" (Mt 5,10), u: *IKaZ* 16 (1987.), str. 97.-106., ovdje 100.

⁴ Vidi P. Fiedler, *Das Matthäusevangelium* (Th. K. NT 1), Stuttgart, 2006., str. 115.

⁵ Vidi: K. Kertelge, "Selig, die verfolgt werden um der Gerechtigkeit willen" (Mt 5,10), u: *IKaZ* 16 (1987.), str. 97.-106.; W. Stenger, *Die Seligpreisung der Geschmähten* (Mt 5,11-12; Lk 6,22-23), u: *Kairos* 28 (1986.), str. 33.-60; G. Strecker, *Die Bergpredigt. Ein exegetischer Kommentar* (Vandenhoeck & Ruprecht), Göttingen, 1984., str. 44. Za r. 10 ovaj potonji autor kaže: "Čitavi redak je sastavljen od Mateja".

δικαιοσύνης) se poistovjećuje s izričajem “zbog mene” (ἐνεκεν ἐμοῦ) u sljedećem retku.

Ovo blaženstvo, s onim koje ga slijedi, drži “blaženike” s nogama na zemlji i sa srcem na “nebu”. Ili: bez iluzija i lakih nada, ali i bez očaja ili rezignacije onoga koji smatra fatalnim i “konačnim” neuspjeh, osporavanje, smrt. Stvar “pravednosti”, ona koju su već prethodna blaženstva rasvijetlila, nije imala lak život ni za Isusa, ni za njegove učenike, ni za Ivana Krstitelja⁷, jednako kao ni za starozavjetne pravednike.⁸ Moguće je da osmo blaženstvo vuče nadahnuće iz mučeničke predaje iz perioda Makabejaca.⁹ Patnja pravednika se veliča i u Mudr 1,16 - 2,24; 4,20 - 5,8. Progon Božjega naroda igra značajnu ulogu u psalmima (usp. Ps 7; 31,15; 69,26; 109,16; 119,86).

1. PREDAJA I REDAKCIJA

U osmom blaženstvu ponovo se govori o pravednosti. Ovo blaženstvo nema paralele u Luke i nema nikakve naznake da je ovaj redak ikada stajao u Q¹⁰. Ipak ga ovdje treba ispitati, jer je ono nerazdvojivo od posljednjega, daleko razvijenijega (Mt 5,11-12), za koje se nalazi ekvivalent u Luke (6,22-23) i koje proglašava sreću učenika koji su progonjeni zbog Sina Čovječjega.¹¹

Osmo blaženstvo nije samo tijesno povezano sa sljedećim, ukoliko se oba odnose na progonjene, nego je u isto vrijeme povezano i s prvim zbog ponavljanja istog obećanja: “jer njihovo je Kraljevstvo nebesko!” To prizivanje izgleda namjerno; odgovara postupku inkluzije, koji je drag semitskom mentalitetu: kraj

⁶ Usp. D. A. Hagner, *Matthew 1 - 13* (Word Biblical Commentary), Nashville, 1993., str. 94.

⁷ Usp. G. Giavini, *Tra la folla al Discorso della montagna* (EMP), Padova, 1980., str. 54.

⁸ Slično blaženstvo izrečeno je u odnosu na patnju pravednika u 2 Bar 52,4-5: “Radujte se (‘pravednici’ iz 2 Bar 52,4) u patnjama koje vi sada podnosite”.

⁹ Vidi, na primjer, 2 Mak 6,30; 4 Mak 10,20; 16,19: “Vi trebate izdržati svaku patnju zbog Boga”; 17,9-10: “Ovdje je pokopan jedan stari svećenik i jedna stara žena i sedam sinova, zbog nasilja tiranina koji je želio uništiti put života Hebreja. Oni su branili svoj narod, gledajući na Boga i podnoseći mučenje čak do smrti”.

¹⁰ Usp. W. D. Davies - D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on The Gospel According To Saint Matthew I* (T & T. Clark), Edinburgh, 1988., str. 459.

¹¹ Usp. H. Weder, *Die “Rede der Reden”. Eine Auslegung der Bergpredigt heute* (Theol. Verlag Zürich), Zürich, 1987., str. 78.

jednoga pripovijedanja se povezuje s početkom ponavljanjem istoga izričaja.¹² Osmo blaženstvo se tako ukazuje kao zaključak serije onih koja prethode: sva vrlo kratka i konstruirana po istom modelu.¹³ Ali ono istodobno priprema deveto i posljednje blaženstvo, različito od drugih po svojoj strukturi i po činjenici da se u njemu Isus obraća izravno svojim učenicima. U isto vrijeme zaključak i uvod, osmo blaženstvo ima dakle karakter prijelaza.¹⁴

Iza ispitivanja koje smo napravili glede četvrtoga blaženstva, naša pažnja je spontano usmjerena na izričaj “progonjenima zbog pravednosti” (ἐνεκεν δικαιοσύνης). Vidjeli smo da precizacija “gladni pravednosti” ne ide mimo redakcijskoga rada evanđelista; on pokazuje dosta živ interes za taj pojam “pravednosti” (usp. 6,33), čiji se parenetski kolorit ne slaže savršeno sa značajkom radosnoga proglašenja spasenja, koja izgleda da je karakterizirala prvotnu formulaciju blaženstava. Ne treba se stoga čuditi da su tumači precizaciju “radi pravednosti” smjestili među preinake koje treba pripisati evanđelisti i njegovim katehetskim preokupacijama.¹⁵ Uvodeći pojam “pravednosti” u blaženstvo gladnih i žednih kao i u ovo progonjenih, Matej je želio izraziti moralni domet tih izjava.

Ali ako se ispusti riječi “zbog pravednosti”, što onda ostaje? U tom slučaju blaženstvo progonjenih gubi svoju posebnost koja ga razlikuje od sljedećega blaženstva: “Blago vama kad vas - zbog mene - pogrde i prognaju ...”. Na prvi pogled posljednje blaženstvo izgledalo bi parafraza i proširenje prethodnoga; ali Luka ga poznaje na istom mjestu, i taj susljed mogao bi biti literarno prethodan osmom blaženstvu, koje ne bi bilo doli njegovo razdvajanje na dva dijela.¹⁶

¹² Usp. A. Rebić, *Blaženstva* (KS), Zagreb, 1986., str. 71.; F. Zeilinger, *Zwischen Himmel und Erde. Ein Kommentar zur “Bergpredigt (Mt 5 - 7)”* (Kohlhammer), Stuttgart, 2002., str. 52.

¹³ Usp. G. Giavini, *Tra la folla al Discorso della montagna*, str. 55; D. A. Hagner, *Matthew 1 - 13*, str. 95; W. D. Davies - D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on The Gospel According To Saint Matthew*, str. 460.

¹⁴ Usp. H. Frankemölle, *Matthäus-Kommentar*, I, Düsseldorf, 1999., str. 212.

¹⁵ G. Strecker, *Die Bergpredigt*, str. 44.

¹⁶ Mnogi tumači prihvaćaju da je r.10 Matejev sastavio u svjetlu svoje teologije i u svjetlu potreba svoje zajednice: usp. R. Bultmann, str. 115; Klostermann, *Mt*, str. 38; Kilpatrick, *The Origins of the Gospel according to St. Matthew*, Oxford, 1946., str. 16.s; A. Rebić, *Blaženstva* (KS), Zagreb, 1986., str. 76. W. Pesch misli da je Matej ispustio Lukine “jao” da bi ih zamijenio s novim blaženstvima rr. 7-9 i onda je sastavio r. 10 kao prijelazni da bi se vratio svom izvoru (*Der*

Već smo kazali da osmo blaženstvo ima značajku tranzicije, koja olakšava prijelaz između serije općih blaženstava i finalnoga blaženstva, koje je upravljeno izravno učenicima i nije više konstruirano po shemi prethodnih. A zna se da je stvaranje tranzicija jedna od karakterističnih literarnih značajki našega evanđelista.¹⁷ U našem konkretnom slučaju, ta tranzicija trebala je imati i jednu drugu korist, vrlo važnu za Mateja: olakšati uklapanje moralne dimenzije koju se on trudi dati redakciji blaženstava; ovdje je ta moralna dimenzija istaknuta i precizirana idejom “pravednosti”. Dodajmo, na kraju, da osmo blaženstvo govori o “progonjenima”; deveto govori o “progonstvima” (5,11-12), ali samo u Matejevoj verziji. Vidjet ćemo da spominjanje “progonitelja” u Mt 5,44 treba pripisati Matejevu rječniku¹⁸, koji s tim njemu familijarnim terminom sažima protivnike koje Luka navodi pod različitim nazivima (Lk 6,27b-28). Činjenica da se u osmom blaženstvu nalazi termin koji posebno karakterizira Matejev rječnik, favorizira pretpostavku koja mu pripisuje sastavljanje toga retka polazeći od devetoga blaženstva.¹⁹

Ipak ovdje izranja jedna snažna objekcija koja nas navodi da budemo vrlo oprezni. U 1 Pt 3,14 postoji jedan pasus za koji se čini da je jeka osmoga blaženstva: “Ali, morali i trpjeti zbog svoje pravednosti (dia. dikaiosunh), blago vama!” Ova Petrova poslanica donosi izvjestan broj prisjećanja Gospodinovih riječi, više ili manje preciznih i više ili manje vjerojatnih, koje nikada ne koincidiraju doslovno s evanđeoskim tekstovima.²⁰ Točke kontakta se ostvaruju posebno s Govorom na gori; ovdje je zanimljivo primijetiti da Petar naviješta i jedno drugo blaženstvo, u kojem je teško ne prepoznati prisjećanje na deveto evanđeosko blaženstvo (Mt 5,11s; Lk 6,22): “Pogrđuju li vas zbog imena

Lohngedanke in der Lehre Jesu, verglichen mit der religiösen Lohnlehre des Spätjudentums, München, 1955., str. 53.s); F. Zeilinger, *Zwischen Himmel und Erde. Ein Kommentar zur “Bergpredigt (Mt 5 - 7)*, str. 52.

¹⁷ Te redakcijske tranzicije prvoga evanđelja ograničavaju se obično na jedan termin; one mogu biti i znatnije (usp. 20,26a; 13,1; 14,12b-13a), do točke da tvore ponekad novu datost (usp. 11,20; 23,5a.32s).

¹⁸ S 5,10 trebao bi Matej već imati u vidu 5,38-48.

¹⁹ Usp. H. Frankemölle, *Matthäus-Kommentar*, I, Düsseldorf, 1999., str. 212.; W. D. Davies - D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on The Gospel According To Saint Matthew*, str. 459.; J. Nolland, *The Gospel of Matthew (The New International Greek Testament Commentary)*, Michigan / Cambridge, 2005., str. 206.

²⁰ Usp. R. Leconte, *Les Épitres Catholiques de saint Jacques, saint Jude et saint Pierre* (“Bible de Jérusalem”), Paris, 1953., str. 61.

Kristova, blago vama!” (1 Pt 4,14: εἰ ὀνειδίξεσθε ἐν ὀνόματι χριστοῦ, μακάριοι). Imajući u vidu taj kontekst, izgleda razložnim vidjeti u 1 Pt 3,14 priziv na Mt 5,10, obuhvaćena tu i njegova precizacija “zbog pravednosti”.²¹

Ovdje se sama od sebe nameću neka pitanja: Je li riječ o ovisnosti autora Poslanice o evanđelju u njegovu sadašnjem obliku ili u jednom prethodnom obliku, ili o isključivoj ovisnosti o usmenoj predaji?²² Petrovo svjedočanstvo je očito previše neodređeno da bi nam dopustilo zaključiti da je blaženstvo uvijek pripadalo Govoru na gori, u položaju i u obliku u kojem ga nalazimo u Matejevu tekstu. Ako nas analiza Matejeva teksta nuka da ga smatramo dodanim elementom, Petar nas poziva da ne isključimo svaki predajni temelj za taj dodatak.²³

Kako se vidi, problemi koje postavlja tumačenje podrijetla osmoga blaženstva miješaju se praktički s onima koji se odnose na deveto: blaženstvo progonjenih zbog pravednosti nije doli jedna varijanta, možda sekundarna,²⁴ blaženstva progonjenih zbog Krista. Izgleda da se tu precizacija “zbog pravednosti” stavlja u odnos s načinom na koji Matej u r. 11 kvalificira kao “lažne” (ψευδόμενοι) klevetnike ponašanja kršćana. Na taj način evanđelist želi naglasiti na dva različita načina da nije dosta biti progonjeni da bi se imalo udjela na blaženstvu: to progonstvo ne smije naći nikakvu ispriku u ponašanju kršćana; oni se trebaju pokazati besprijeckorni. Jednom riječju, te precizacije imaju za cilj da naglase moralne uvjete udionštva na obećanju progonjenih.²⁵

²¹ Vidi F. Zeilinger, *Ein Kommentar zur “Bergpredigt”*, str. 52.; J. Nolland, *The Gospel of Matthew* (The New International Greek Testament Commentary), Michigan / Cambridge, 2005., str. 206.

²² Podrobnije o mogućim odgovorima na ta pitanja, vidi W. D. Davies - D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on The Gospel According To Saint Matthew*, I., str. 460.

²³ Ne može se isključiti ni jednostavna koincidencija u načinu preciziranja motiva progonstva s terminom “pravednost”. U Petra je upotreba te riječi mogla biti potaknuta navodom u r. 3,12: “Oči Gospodnje gledaju pravedne” (Ps 33,16); osim toga, autor rado pribjegava rječniku “pravednosti” (usp. 1 Pt 2,23.24; 3,18; 4,18).

²⁴ Usp. A. Rebić, *Blaženstva*, str. 71; L. Sabourin, *Il vangelo di Matteo*, str. 382 sl.; H. Frankemölle, *Die Makarismen (Mt 5,1-12 / Lk 6,20-23). Motive und Umfang der redaktionellen Komposition*, u *BZ* 15 (1971.), str. 52-75, ovdje 56.; P. Fiedler, *Das Matthäusevangelium* (Th. K. NT 1), Stuttgart, 2006., str. 115.

²⁵ Drugačije stajalište zastupaju W. D. Davies - D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on The Gospel According To Saint Matthew*, str. 459.

Osam prvih blaženstava su dakle sastavljena od dvije skupine po tri, od kojih je svaka proširena s jednim dodatnim blaženstvom, što je postignuto razdvajanjem dvaju blaženstava na dva dijela. Ipak, slučaj blaženstva progonjenih zbog pravednosti malo se razlikuje od onoga blaženstva krotkih. Ponavljanjem termina "pravednost", koji je već upotrjebljen u četvrtom blaženstvu, i posebno s obećanjem "Kraljevstva nebeskoga", koje je već dano siromasima duhom u prvome, osmo blaženstvo se predstavlja kao konac serije.²⁶ Ono anticipira deveto, ali u isto vrijeme ga dijeli od serije, od koje je vrlo različito oblikom, bilo po svom obimu kao i po svojoj formulaciji u drugom licu množine. Deveto ne tvori dio serije a osmo uzima njegovo mjesto. Njegova situacija bi se mogla usporediti s onom preporuke o bratskom opraštanju u 6,14-15, koja je primjena jedne prošnje *Očenaša*, a da ne tvori dio molitve Gospodnje.

2. TUMAČENJE TEKSTA

U ovom blaženstvu se ponovno preuzima misao *pravednosti* (vidi r. 6), zbog koje netko uzima na se progonstvo. Tako se čitatelj konfrontira s novom mišlju, tj. da oni koji gladuju i žedaju za pravednošću bivaju progonjeni.²⁷ Osim toga, to ponovno izranjanje pojma *pravednost* priprema već za pitanje o "višoj pravednosti" (5,20). Kao i u prvom blaženstvu, onima koji trpe progonstvo "zbog pravednosti" obećaje se posjed Kraljevstva nebeskoga. Tako središnja tema o Kraljevstvu nebeskom, s kojom su započela Blaženstva, zaključuje ova u posljednjem blaženstvu.²⁸

Kao i sva ostala blaženstva i ovo blaženstvo ima paradoksalni prizvuk. U židovskoj predaji stiglo se najviše do ideje

Oni smatraju da je osmo blaženstvo umetnuto čisto iz formalnih razloga: da se dobiju tri trijade. - Za pretpovijest ovoga blaženstva, vidi L. Sabourin, *Il vangelo di Matteo. Teologia e Esegese* I (Ed. Paoline), Marino, 1976., str. 382.-384.

²⁶ Ovaj potonji priziv izgleda namjernim; odgovara postupku inkluzije, koji je drag semitskom sastavu: kraj jednoga pripovijedanja se povezuje s početkom. Osmo blaženstvo tvori tako završetak serije onih koja ga prethode.

²⁷ Vidi H. Frankemölle, *Matthäus. Kommentar 1* (Patmos Verlag), Düsseldorf, 1999., str. 212.

²⁸ Usp. A. Sand, *Das Evangelium nach Matthäus* (Regensburger Neues Testament), Regensburg, 1986., str. 102.; D. J. Harrington, *The Gospel of Matthew* (The Liturgical Press), Collegeville, Minnesota, 1991., str. 80.

da progonstvo može biti kazna zbog iznevjerenja, ali kazna koja može dovesti do pročišćenja. “Ne postoji u Starom zavjetu blaženstvo progonjenih”.²⁹ Ovdje imamo novost: i u progonstvu se može biti “blažen”.³⁰ Može li biti blažen čovjek koga progone? To zavisi od onoga zbog čega je progonjen i od načina kako on prihvaća to progonstvo. Stoga u tumačenju ovoga blaženstva treba iznijeti na vidjelo tko su progonjeni radi pravednosti koje Isus proglašava blaženima.³¹ Očito je da evanđelist promatra tu novost u svjetlu “ludosti“ križa, s njegovom dramom smrti-života.³²

2.1. Progonjeni

Tema progona kršćana u Novom zavjetu je aktualna. U Dj 8,1 govori se o “velikom progonu” (*διωγμὸς μέγας*) koji “u onaj dan navali na Crkvu u Jeruzalemu”. Iz konteksta je jasno da se misli na dan Stjepanova mučeništva (oko 36. poslije Krista). Od tada progon i protjerivanje bijahu sudbina mlade kršćanske zajednice, počev od skupine grčkoggovorećih židokršćana koji su bili okupljeni oko Stjepana. I Pavao, koji je najprije sam “preko mjere progonio Crkvu Božju” (Gal 1,13), biva kao obraćeni kršćanin i “pozvani apostol” (Rim 1,1) uvučen u val progona, kojemu su kršćani već vrlo rano posebno od židovske strane bili izloženi - ne na posljednjem mjestu i zbog njihova uspješnoga misijskog djelovanja među Židovima i poganima (usp. Dj 13,50; 17,5.13; 2 Kor 11,23-26; 1 Sol 2,14-16). Ta prva iskustva progona, koja su po opsegu i intezitetu ostala ograničena, u rastućem kršćanstvu druge polovine prvoga stoljeća nadmašena su pomoću novih i drugačijih nevolja.³³

Prema 1 Pt 4,12 dolaze patnje na kršćanske zajednice “kao požar”. Te patnje imaju za cilj da se kršćane iskuša. Podnošenje

²⁹ W. D. Davies - D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on The Gospel According To Saint Matthew*, str. 459.

³⁰ L. Morris u ovom kontekstu govori o “najne očekivanijem blaženstvu” (*The Gospel according Matthew* - Grand Rapids - , Michigan, 1995., str. 101).

³¹ Vidi H. Weder, *Die “Rede der Reden”. Eine Auslegung der Bergpredigt heute* (TVZ), Zürich, 1987., str. 79.

³² Usp. 1 Kor 1,18-25; Usp. G. Giavini, *Tra la folla al Discorso della montagna* (EMP), Padova, 1980., str. 55.

³³ Podrobnije o mogućim razlozima progona prvih kršćana od strane Židova i poganskih vlasti, vidi: A. Rebić, *Blaženstva*, str. 73.-75.; W. Barclay, *Matthäusevangelium*, I, Wupertal, 1971., str. 106.-110.

tih patnji nije dovelo progonjene kršćane do militantnoga protivljenja njihovim tlačiteljima, nego do toga da su oni svoju egzistenciju shvatili kao “udioništvo na Kristovim patnjama” (1 Pt 4,13). U nasljedovanju svoga Gospodina osjećaju se oni na to obvezani, da ne uzvrćaju zlo za zlo (3,9) i da, kao on, “trpe čineći dobro” (3,17).

Ponašanje kršćana naspram svojim progoniteljima nije bilo rezignirajuće, nego izraz svjedočanstva. Za progonitelje može kršćanin sam u patnji mučeništva još moliti (tako Stjepan u Dj 7,60 po uzoru na Isusov primjer na križu: Lk 23,34). Na taj način on slijedi Isusovu pouku iz Lk 6,28 (“Blagoslivljajte one koji vas proklinju, molite za one koji vas zlostavljaju”) i Mt 5,44 (“Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone”). U istom duhu Pavao opominje: “Blagoslivljajte svoje progonitelje, blagoslivljajte, a ne proklinjite!” (Rim 12,14).

I u Evanđeljima nalazimo izjave o progonstvu. One stavljaju na znanje da nevolje koje kršćani iskusi nisu nešto iznenađujuće; one su radije od samoga Isusa predviđene i bivaju kriterijem autentičnoga kršćanstva pomoću priziva na Isusov put patnje. Izrijeком označuje Iv 15,20 Isusovu riječ kao riječ “sjećanja” za odgovarajuću situaciju: “Sjećajte se riječi koju vam rekoh: Nije sluga veći od svoga gospodara. Ako su mene progonili, i vas će progoniti; ako su moju riječ čuvali, i vašu će čuvati”.³⁴ Sudbina zajednice se u ovoj riječi povezuje sa sudbinom samoga Isusa. Na način “sjećanja” postaje ta povezanost, koja je od samoga Isusa željena, zajednici koja trpi progonstvo izvorom izdržljivosti.

U pozadini ove riječi stoji predaja sinoptičkih Evanđelja odnosno izvorâ. Na više mjesta su ta Evanđelja sačuvala Isusove riječi, koje unaprijed upozoravaju učenike o situaciji progonstva u koju će zajednica učenika u nasljedovanju Isusa doći počev od svojih vlastitih obitelji. Značajne su u tom pogledu sljedeće Isusove riječi: “Ne mislite da sam došao mir donijeti na zemlju. Ne, nisam došao donijeti mir, nego mač. Ta došao sam rastaviti čovjeka od oca njegova i kćer od majke njezine i snahu od svekrve njezine; i neprijatelji će čovjeku biti ukućani njegovi” (Mt 10,34-36). I doista, često su puta oni koji su prihvatili kršćanstvo

³⁴ Isus u tom oproštajnom govoru svojim učenicima daje i obrazloženje zašto ih svijet mrzi kad kaže: “Ako vas svijet mrzi, znajte da je i mene mrzio prije nego vas. Kad biste bili od svijeta, svijet bi svoje ljubio; no budući da niste od svijeta, nego sam vas ja izabrao iz svijeta, zato vas svijet mrzi” (Iv 15,18-19).

morali napustiti svoju vlastitu obitelj, jer su se članovi njihovih obitelji protivili tom njihovom opredjeljenju. Ako se kršćani nađu u procjepu između vjernosti Isusu i članovima vlastite obitelji, oni se trebaju odlučiti za vjernost Isusu prema onoj: "Tko ljubi oca ili majku više nego mene, nije mene dostojan. Tko ljubi sina ili kćer više nego mene, nije mene dostojan" (Mt 10,37; usp. 19,29-30). Tu pripada navještaj o progonstvima u okviru apokaliptičkoga govora (Mk 13,9-13; par. Mt 24,9-10; Lk 21,12-17) koji evanđelist Matej dijelom donosi već ranije i, oblikovan u pouku učenika, priključuje "poslanju učenika" (Mt 10,17-22; usp. Lk 12,11s). Tu pripadaju konačno i logioni o progonstvu iz Govora na gori (Mt 5,10.11s; par. Lk 6,22s), koje sada poblizje analiziramo.³⁵ Dok Isus tu nagoviješta učenicima progone, on ih istodobno proglašava *blaženima*. To je jedino blaženstvo koje je u Evanđelju dvodjelno, kao da je bilo potrebno uvjeriti učenike o onome što je za ljudski duh proturječno: smatrati se blaženim u patnji.

Prema Matejevoj verziji blaženstava, Isus u svojoj utješnoj riječi za tlačene zajednice učenika ima posebno u vidu "progonjene". Ciljano uvodi evanđelist natuknicu "progoniti" (r. 11: διώξουσιν) odnosno "koji su progonjeni" (r. 10).³⁶ Time označuje on ne samo tipičnu situaciju Crkve, nego istodobno predstavlja on kršćanskim naslovniciima svoga Evanđelja tu u pojedinim zajednicama već prisutnu situaciju progonstva³⁷ kao blizu mogućnost i za njih. U toj povezanosti pripada osmom blaženstvu posebno značenje. Da ih obodri u toj situaciji, blaženstvo formulira: "Blago progonjenima (οἱ δεδιωγμένοι) zbog pravednosti: njihovo je Kraljevstvo nebesko!" (Mt 5, 10).

Ne može se isključiti da se u formulaciji ovoga blaženstva odražavaju događaji vezani uz sudbinu Ivana Krstitelja, oni

³⁵ Vidi K. Kertelge, "Selig, die verfolgt werden um der Gerechtigkeit willen" (Mt 5,10), u: *IKaZ* 16 (1987.), str. 97.-106., ovdje 97.-99.

³⁶ *δεδιωγμένοι*: particip perfekta ne gleda samo prošlost, nego označuje progonstvo kao trajnu značajku kršćanske zajednice (usp. J. Gnllka, *Das Matthäusevangelium. I. Teil* - Herder -, Freiburg - Basel - Wien, 1986., str. 127.; U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 1 - 7)* / EKK I / 1 /, Zürich-Einsiedeln-Köln-Neukirchen, 1999., str. 214.; H. Weder, *Die "Rede der Reden"*, str. 78.).

³⁷ Zbog prihvaćanja Isusa i njegova evanđelja kršćani su bili proganjani od strane Židova, ali i od poganskoga svijeta. "Židovi su kršćane progonili i iz svojih sinagoga izbacivali, ekskomunicirali, zato jer su ih smatrali novatorima, hereticima, izdajcima otačkih predaja i nacionalnih interesa" (A. Rebić, *Blaženstva*, str. 72.).

samoga Isusa koji već pred kraj svoga javnoga djelovanja, koje je žestoko osporavano od strane religioznih vođa naroda, postaje svjestan svoje patničke sudbine koja će ga zadesiti³⁸; vjerojatno naše blaženstvo odražava, ne samo u poruci nego i u formulaciji, već iskušena iskustva učenika barem poslije uskrsnuća: iskustva progonstava, smrti, osporavanja³⁹, ali rasvijetljena svjetlom Isusova uskrsnuća i njegova obećanja: “Ja sam s vama sve do svršetka svijeta” (Mt 28,20). Tema progonstva je posebno važna u Mateja. Vrlo vjerojatno ona odražava situaciju zajednice za koju je Evanđelje napisano.⁴⁰ Budući da su oni iskusili progonstvo, posebno od njihove židovske braće, oni su imali potrebu znati što je Isus rekao o tome, kako ga promatrati i kako ga podnijeti⁴¹. Otuda ovo osmo blaženstvo koje nalazimo jedino u Mateja⁴², koje želi obodriti čitatelje koji su već progonjeni ili se nalaze pred progonstvom. Slične motive nalazimo u Mt 5,44, gdje se čitatelje poziva čak da mole za svoje progonitelje. Svi ti pasusi nalaze se samo u Mateja. “No to ne znači da je situacija progonstava stvorila te Isusove riječi”.⁴³

Kako se vidi, Isus svoje učenike nije obmanjivao, nije obećavao uspjehe ni trijumfe, nego je jasno pokazivao da će i oni ići putem na kojemu je on susretao suprotstavljanja, mržnju, progone, smrt na križu. Tko krene za Isusom, tko ga hoće istinski slijediti, ne može očekivati ništa drugo. Ipak to ne znači biti malodušan i živjeti zbog toga u žalosti. Naprotiv, učeniku to treba biti razlog ponosa i radosti.

³⁸ Nije lako znati kada, kako i koliko je Isus, kao čovjek, prorekao i unaprijed znao o svojoj smrti. Podrobnije o tome, vidi: A. P. Gordo, *Gli annunci della Passione, u La Sapienza della Croce oggi*, I (LDC), Torino, 1976., str. 106.-125; X. Léon-Dufour, *Jésus face a la mort menacente*, u *NouvRvThéol* 110 (1978.), str. 802.-821.

³⁹ Podrobnije o povijesnim okolnostima u Matejevoj Crkvi u vrijeme sastavljanja njegova Evanđelja, vidi A. Rebić, *Blaženstva*, str. 72-73.

⁴⁰ Usp. J. Gnilka, *Das Matthäusevangelium I* (Herder), Freiburg - Basel - Wien, 1986., str. 127.

⁴¹ Usp. D. A. Hagner, *Matthew 1 - 13* (Word Biblical Commentary), Nashville, 1993., str. 95.

⁴² Usp. H. Weder, *Die “Rede der Reden”*, str. 78.

⁴³ A. Rebić, *Blaženstva*, str. 73.

2.1.1. Smisao glagola διώκω (progoniti) i njegova upotreba u Mateja

Smisao glagola διώκω ne stvara poteškoća. Njegovo značenje odgovara značenju hebrejskoga glagola *radaf*.⁴⁴ Taj glagol može se uzimati u pozitivnom i negativnom smislu. U pozitivnom smislu znači slijediti nekoga, prionuti uz nekoga; ako se radi o stvari, znači tražiti da ju se poluči, umnožiti napore da se uzme u posjed. Tako se može upotrebljavati za nastojanje oko krjeposti kao ljubav (1 Kor 14,1) ili općenito oko onoga što je dobro (1 Sol 5,15). Neprijateljska značajka je učestala: “goni se” ili “progoni” neprijatelja u ratu⁴⁵, protivnika na sudu.⁴⁶ Glagol se može odnositi na fizičko nasilje ili na verbalnu zloupotrebu ili na oboje. Kada je neprijateljstvo izazvano religioznim motivom, “gonjenje” postaje “progonstvo”, koje može poprimiti najrazličitije oblike.⁴⁷ Upravo o tom potonjem progonstvu govori naše blaženstvo.⁴⁸ Psalmi i knjiga Mudrosti (1,16 - 5,23), koji govore o patnjama pravednika, sadrže prizive na progonjene kao one koji su Božji ljubimci. “Mnoge nevolje ima pravednik, / ali ga Jahve od svih izbavlja. / On čuva sve kosti njegove: / ni jedna mu se neće slomiti” (Ps 34,20-21; usp. Ps 22). Na istoj crti u knjizi Mudrosti se kaže: “A duše su pravednika u ruci Božjoj, i njih se ne dotiče muka nikakva” (Mudr 3,1; usp. Mudr 2,10-24).⁴⁹

⁴⁴ Usp. A. Oepke, čl. διώκω, u TWNT, II., str. 232 sl.; R. Deville, *Persécution*, u X. Léon-Dufour, *Vocabulaire de Théologie Biblique*, Paris, 1970., str. 974-979; A. Descamps, *Les Justes et la Justice dans les évangiles et le christianisme primitif hormis la doctrine proprement paulinienne* (Univer. Cath. Lov., Diss. II./43), Louvaine-Gembloux, 1950., str. 158.

⁴⁵ To je najučestaliji smisao u Bibliji: Post 14,14.15; 35,5; Izl 14,4.8.9.23; 15,9 itd. Nalazimo ga u Kumranu: 1 QM 9,5-6; 18,2.12; u Josipa Flavija: *Ant.* VI., 116; XII., 272.

⁴⁶ Tehnički smisao u pravnom grčkom. Usp. E. Lohmeyer, *Das Evangelium des Matthäus*, Göttingen, 1967., str. 94, bilj. 1, i 95.

⁴⁷ Opširnije o toj temi, vidi D. R. A. Hare, *The Theme of Jewish Persecutions of Christians in the Gospel according to St Matthew* (Soc. NT Monogr. Ser., 6), Cambridge, 1967.

⁴⁸ Usp. L. Morris, *The Gospel according Matthew* (Grand Rapids), Michigan, 1995., str. 101.

⁴⁹ Usp. E. Schweizer, *The Good News according to Matthew* (E. Tr. by D. E. Green; John Knox Press), London, 1975., str. 95.

Upravo je u tom potonjem smislu, koji je familijaran jeziku židovstva⁵⁰ i prve Crkve⁵¹, da trebamo shvatiti glagol u Mt 5,10-12. Redak 11 izričito kaže zašto su kršćani progonjeni: “zbog mene”⁵², zbog njihove vjere u Isusa. Isto tako je jasno da je i “pravednost” zbog koje su progonjeni religiozne naravi. Redak 12 aludira u stvari na progonstva koja su podnosili proroci od strane svojih sunarodnjaka, koji su odbacivali poruku tih Božjih poslanika. Kršćani Matejeve zajednice vidjeli su se možda simbolizirani u patnji pravednika Staroga zavjeta. Možda je to odražavalo događanja u Matejevoj Crkvi koja je bila formalno združena sa Sinagogom, ali koja se s izbijanjem progonstava odvojila od židovstva.⁵³ Nije isključeno stoga da naše blaženstvo sadrži aluziju na tu napetost i na isključenje kršćana iz Sinagoge zbog njihova neuobičajenoga načina življenja židovstva.⁵⁴

Ponovno nalazimo diw,kw u Mt 10,23a: “Kad vas stanu progoniti (diw,kwsin) u jednom gradu, bježite u drugi”, i u 23,34: “Zato evo ja šaljem vama proroke i mudrace i pismoznance. Jedne ćete od njih ubiti i raspeti, druge bičevati po svojim sinagogama i progoniti (διώξετε) od grada do grada”. Prvi logion je vlastit Mateju, drugi ima paralelu u Lk 11,49: “Zbog toga i kaza Mudrost Božja: Poslat ću im proroke i apostole. Oni će neke od njih ubiti a druge prognati (διώξουσιν)”. Matejev tekst je proširen u odnosu na Luku: bičevanja u sinagogama proizlaze iz Mt 10,17⁵⁵; u precizaciji “iz grada u grad” čuje se jeka Mt 10,23.

U kontekstu prvoga evanđelja, δῶκω označuje religiozni progon pod svim njegovim oblicima; ono progonstvo koje je

⁵⁰ U Bibliji taj smisao pojavljuje se posebno u psalmima: Ps 7,2.6; 31,16; 35,2; 69,27 itd.; ali i u drugim knjigama: usp. Jr 15,15; 17,18; 20,11; Tuž 5,5; također u Kumranu: CD 1,21; 1 QpH 11,5.

⁵¹ Prije obraćenja, Pavao je bio progonitelj: Dj 9,4.5; 22,4.7.8; 26,11.14.15; 1 Kor 15,9; Gal 1,13.23. Postavši apostolom, sam će trebati podnijeti progonstvo: 1 Sol 2,15; Gal 5,11.

⁵² Usp. Mt 10,22-23; Lk 21,12. Govori se i o “progonstvu zbog riječi”: Mk 4,17 = Mt 13,21.

⁵³ Vidi J. P. Meier, *Matthew* (Veritas Publications), Dublin, 1980., str. 42; V. Rebello, “Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness’ sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven”, u: *Jeevadhara* 230 (2009.), str. 174.-183., ovdje 176.

⁵⁴ Usp. D. J. Harrington, *The Gospel of Matthew* (SP; The Liturgical Press), Collegeville, 1991., str. 80; H. Weder, *Die “Rede der Reden”*, str. 1987., str. 78.

⁵⁵ Podrobnije o tome, vidi: G. Strecker, *The Sermon on the Mount, an Exegetical Commentary* (Abingdon Press), Nashville, 1988., str. 42.

evocirano također i imenicom *diwgmōj* u tumačenju prisprodoobe o sijaču (Mt 13,21 = Mk 4,17).

Glagol *διώκω* se ne nalazi u Marka, u Mateja se nalazi 6 puta, u Luke 3 puta, 3 puta u Ivana i 9 puta u Djelima.⁵⁶ U našem blaženstvu (Mt 5,10) upotrijebljen je particip perfekta pasivnoga. Perfekt naznačuje sadašnje stanje koje rezultira iz prošle akcije, tako da bi se moglo prevesti: “oni koji nose rane progonstva”⁵⁷ ili koji “žive u progonstvu”.⁵⁸ E. Lohmeyer smatra da je Matej tom formulacijom želio naglasiti da je progonstvo “trajna i nužna značajka učenika”.⁵⁹ Riječ se ne mora odnositi na ubijanje kao takvo, nego se može odnositi na trajno mučenje i šikaniranje (usp. Mt 10,23; 23,34).⁶⁰ Psalmi iznose pojam progonstva kao uvredu od strane progonitelja.⁶¹ I u Mateja se također riječ *dioko* upotrebljava u smislu religioznoga progonstva koje uključuje krivnju progonitelja (Mt 10,23; 23,34; Iv 5,16; 15,20; Dj 7,52; 9,4; Gal 1,13 itd.).

2.2. “Zbog pravednosti” (*ἐνεκεν δικαιοσύνης*)

Osmo blaženstvo ne govori o progonstvu kao takvom, nego o progonstvu “zbog pravednosti”. Iz konteksta jasno proizlazi da je ovdje riječ o progonstvima koja dolaze na zajednicu *zbog Isusa*. Evandelist to i izrijeком kaže u posljednjem blaženstvu gdje čitamo: “Blago vama kad vas - zbog mene - pogrde i prognaju

⁵⁶ Vidi O. Knoch, “čl. *Dioko*”, u: H. Balz - G. Schneider (Hrsg.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament* I. (Kohlhammer), Stuttgart - Berlin - Köln - Mainz, 1980., stup. 816.-819.

⁵⁷ M. Zerwick - M. Grosvenor, *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament* (Editrice Pontificio Istituto Biblico), Rim, 1996., str. 10.; usp. W. D. Davies - D. C. Allison, *The Gospel according to Saint Matthew* I. (ICC; T & T Clark), London, 1988., str. 459.; V. Rebello, “Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness’ sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven”, u: *Jeevadhara* 230 (2009.), str. 174.-183., ovdje 175.

⁵⁸ W. Wiefel, *Das Evangelium nach Matthäus* (Evang. Verlagsanstalt), Leipzig, 1998., str. 90.; usp. W. D. Davies - D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on The Gospel According To Saint Matthew*, str. 459; U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus* I (EKK), Zürich - Neukirchen - Vluyn, 1997., str. 214: Matej “shvaća biti progongen takoreći kao opći znak biti kršćanin”.

⁵⁹ Navedeno prema J. Gnllka, *Das Matthäusevangelium* I (Herd. theol. Kommentar zum NT), Freiburg - Basel - Wien, 1986., str. 127.

⁶⁰ Usp. R. H. Gundry, *Matthew. A Commentary on His Handbook for a Mixed Church under Persecution* (W. B. Eerdmans Publ. Co.), Grand Rapids, 1994., str. 72.

⁶¹ Usp. A. Oepke, “čl. *Dioko*”, u: *TDNT*, I., str. 229-230., ovdje 229.

i sve zlo slažu protiv vas!” (Mt 5,11). Kršćani bivaju progonjeni jer oni pripadaju Isusu, ispovijedaju njegovo ime i slijede put koji je on naznačio.⁶² Biti progonjeni “radi pravednosti”, na kraju krajeva, isto je što i biti progonjeni “radi Krista” ili kako Luka kaže “zbog Sina Čovječjega” (Lk 6,22). To vrijedi posebno za zajednicu učenika. Ipak, u osmom blaženstvu se kao razlog progonstva izrijeком navodi *pravednost*: “Blago progonjenima zbog pravednosti” (Mt 5,10). Na riječ “pravednost” polaže Matej u svom Evanđelju posebnu važnost (usp. Mt 3,15; 5,6.10.20; 6,1.33; 21,32 i daljnjih 14 mjesta gdje se pojavljuje pridjev di,kaiój). Ali što znači ta riječ?

2.2.1. *Pravedan i pravednost u Bibliji*

Hebrejska riječ koja se upotrebljava za *pravedan* je *cedek*. Tko je pravedan ili što se naziva pravednim? Stari zavjet daje nam različite nijanse toga termina. Psalmi govore o Jahvi kao pravednom Gospodinu koji ljubi pravednost (usp. Ps 11,7; 112,4; 116,5; 119,137; 129,4; 145,17). U psalmima, u kontekstu Božje spasonosne akcije, riječi *cedek* i *cedaka* pojavljuju se 83 puta. Vrlo često one se odnose na ispravan red i ponašanje. Psalmist traži da ga Bog sudi u skladu s njegovom čestitošću i nevinošću (usp. Ps 7,9). U pohvali Božjem zakonu psalmist veliča zakone pravednosti Gospodnje (Ps 119,7.62.164); Božje odredbe i zapovijedi su pravednost (rr. 75,144,172). Čitavi kontekst psalma 119 je ispravan red u skladu s propisima Božjega zakona. Biblijski molitelj je svjestan da u Božjem šatoru smije prebivati i na njegovoj svetoj gori stanovati samo onaj koji živi čestito i čini pravicu (Ps 15,1-2). Za svećenike se kaže da trebaju biti zaodjenuti pravednošću (Ps 132,9), tj. da se moraju suobličiti određenom liturgijskom i moralnom redu.⁶³

U Pnz 4,8 čitamo: “Koji je to narod tako velik da bi imao zakone i uredbe pravedne kao što je sav ovaj Zakon koji vam ja danas iznosim?” Prema tom shvaćanju, “iskrivljivati pravdu” znači biti pristran, primati mito, ugrožavati stvar pravednih (Pnz 16,19); biti pravedan, znači dati na sudu pravo onome koji

⁶² Usp. B. Lujić, *Kratki uvod u novozavjetnu poruku* (KS), Zagreb, 2006., str. 78: Ovo “posljednje blaženstvo odnosi se na one koji su progonjeni i trpe radi pravednosti u ovome svijetu, zapravo na one koji su izloženi progonu zbog svoga života, jer se pridržavaju Isusova nauka”.

⁶³ Usp. J. J. Scullion, “*čl. Righteousness*”, u: *ABD*, V., str. 724-736, ovdje 728.-729.

je prav, a krivca osuditi (25,1). I Iz 40 - 66 sadrži prizive na pravednost, gdje ona označuje ispravno ponašanje ili red. U Iz 48,18 Bog se tuži na svoj nevjerni narod sljedećim riječima: "O, da si pazio na zapovijedi moje, kao rijeka sreća bi tvoja bila, a pravda tvoja kao morski valovi!" I u Iz 51,7a se povezuje pravednost i Zakon. Tu čitamo: "Poslušajte me, vi koji poznajete pravo, narode kom je moj Zakon u srcu".⁶⁴ Bog ih poziva i potiče: "Držite se prava i činite pravdu, jer će uskoro doći moj spas i objaviti se moja pravednost" (Iz 56,1). Upozorava ih protiv krive pravednosti. Narod posti i obavlja ritualne obrede, misleći da će sve biti dobro s njima. Međutim, Bog im stavlja na znanje da im ritualni obredi bez brige za potlačene, gladne, beskućnike, gole neće ništa pomoći. Samo ako usvoje i budu težili za ispravnim društvenim redom, tek tada "će pred tobom ići tvoja pravda, i slava Jahvina bit će ti zalaznicom" (Iz 58,8).⁶⁵

Ezekijel ovako sažima glavne značajke koje karakteriziraju pravedna čovjeka: pravedan "poštuje zakon i pravdu", "očiju ne podiže kumirima", "ne oskvrnjuje žene bližnjega svoga", "nikomu ne nanosi nasilja, vraća što je u zalag primio i ništa ne otima; kruh svoj dijeli s gladnima, gologa odijeva, ne posuđuje uz dobit i ne uzima pridavka, ruku usteže od nedjela, po istini presuđuje", po Božjim "naredbama hodi" i čuva njegove "zakone, postupajući po istini". Za onoga koji tako postupa Bog kaže da "je zaista pravedan" i da "će živjeti" (Ez 18,5-9). U knjizi Postanka susrećemo Abrahama gdje zagovara kod Boga za pravedne. Ovdje ponovo vidimo da su pravedni oni kojima se ne može predbaciti nikakva krivica (usp. Post 18,22-32). Ljude koji tako žive proglašava se blaženima: "Blaženi što drže pravo (*ašre šomre mišpat*) i čine pravdu (*ose cedaka*) u svako doba" (Ps 106,3). Polazeći od činjenice da je Jahve pravedan (*cadik*) i da ljubi pravednost (*cedakot ohev*), psalmist zaključuje da će čestiti (*jašar*) gledati lice njegovo (Ps 11,7). Na drugom mjestu

⁶⁴ Vidi R. H. Gundry, *Matthew. A Commentary on His Handbook for a Mixed Church under Persecution* (W. B. Eerdmans Publ. Co.), Grand Rapids, 1994., str. 72.; V. Rebello, "Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness' sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven", u: *Jeevadhara* 230 (2009.), str. 180.

⁶⁵ Vidi V. Rebello, *Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness' sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven*, u: *Jeevadhara* 230 (2009.), str. 174.-183., ovdje 177.

psalmist veli: “Od Jahve dolazi spas pravednicima (*cadikim*), on im je zaklon u vrijeme nevolje” (Ps 37,39).⁶⁶

Grčki termin koji se upotrebljava u Novom zavjetu za pravednost je *dikaiosine* (δικαιοσύνη). Poneki put se taj termin upotrebljava da označi pravedni Božji sud koji će se ostvariti po Kristu u trenutku njegova drugog dolaska (usp. Dj 17,31; Otk 19,11). U 2 Pt 1,1 autor se obraća “onima koje pravednošću Boga našega i Spasitelja Isusa Krista zapade ista dragocjena vjera kao i nas”. A u Heb 11,33, govoreći o Sucima, Davidu Samuelu i Prorocima, kaže se da “su odjelotvorili pravednost”. Ipak se termin *pravednost* najčešće upotrijebljava da označi ispravno ponašanje pred Bogom.⁶⁷

Pravednost je jedan od središnjih pojmova u Mateja. Na različitim mjestima na kojima se riječ “pravednost” pojavljuje u Matejevu evanđelju, uočljiva su dva vida starozavjetno-židovskoga pojma pravednosti. “Pravednost” označuje Božji zahtjev njegovu narodu i njegov dar, s kojim on prethodi svakom činu ispunjenja toga zahtjeva i omogućava ga. Taj termin najčešće označuje ispravno ponašanje jedne osobe koja slijedi volju Božju. On stoji za čestitost života pred Bogom. Tako je pravednost tijesno povezana s činjenicom intimnoga odnosa s Bogom. Za Mateja put Gospodnji koji proglašava Ivan Krstitelj (usp. Mt 3,3; 11,10) i koji je predstavljao njegov zahtjev za obraćenje ima izravni odnos s Isusovim putem, putem pravednosti (Mt 21,32). ‘Put pravednosti’ izražava pravedni Božji zahtjev čovječanstvu. To je bit Božje volje. Bog želi pravednost kao spasenje čovječanstva. Njezino ostvarenje u riječi i djelu Isusovu već je započelo i ona postaje za nas sada uvjet za naše ostvarenje spasenja (usp. Mt 5,20).⁶⁸

Prema Mt 3,15 Isusovo mesijansko poslanje se sastoji u tome “da ispuni svu pravednost”, i to kako u mesijanskom ispunjenju spasonosne volje Božje za njegov narod kao i u uzornom izvršavanju tražene volje Božje prema njegovu

⁶⁶ Vidi G. B. Ginzler, *Die Bergpredigt: jüdisches und christliches Glaubensdokument* (Verlag Lambert Schneider), Heidelberg, 1985., str. 49.; P. Lapide, *Die Bergpredigt - Utopie oder Programm?* (Matthias-Grünewald-Verlag), Mainz, 1992., str. 26.-29.

⁶⁷ Vidi V. Rebello, *Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness' sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven*, str. 178.; G. Schrenk, “*čl. Dikaiosine*”, u: *TDNT*, II, str. 192.-210., ovdje 198.

⁶⁸ Usp. K. Kertelge, *čl. dikaiousu,nh*, u: *EWNT* I. (1980.), str. 784.-796, posebno 787.

narodu.⁶⁹ U osmom blaženstvu (Mt 5,10) je ta “pravednost” u tom smislu razlog progonstva, što se kršćani osjećaju obvezanima na taj od Isusa ispunjeni put volje Božje koja se ima ispuniti u djelima (Mt 7,21). “Pravednost” biva u tom smislu raspoznajnim znakom pripadnosti Isusu Kristu, u čijem nasljedovanju se volja Božja ne ukazuje kao jedan neumoljivi zahtjev, nego kao nova mogućnost da se postigne spas Kraljevstva nebeskoga koje je već stupilo na scenu (Mt 4,17). Progonstvo koje treba podnijeti radi Isusa, odnosno radi pravednosti ne vodi kršćanina stoga u rezignaciju, nego mu daje da nanovo iskusi razlog svoje nade u “pravednosti” za koju se on zalaže.⁷⁰

Kao i u četvrtom blaženstvu (Mt 5,6), pravednost i ovdje znači prijanjanje uz volju Božju, život življen prema njegovim željama, u pravednosti i svetosti. U istom smislu termin *pravednost* upotrebljen je i u Mt 5,20, gdje se od Isusovih učenika, kao uvjet ulaska u Kraljevstvo nebesko, traži da njihova pravednost bude veća od one pismoznana i farizeja. Očito je da u tom potonjem navodu nije riječ o Božjoj spasonosnoj pravednosti ili pravednosti koja je utemeljena na vjeri. Pozornost je potpuno usredotočena na ljudsku poslušnost volji Božjoj i to na način kako ju je Isus protumačio.⁷¹ U to područje vršenja volje Božje i na taj način pravednosti (Mt 6,1) spada i izvršavanje čina pobožnosti: davanje milostinje, molitva i post (Mt 6,1-18). Na istoj crti poimanja pravednosti nalazi se i Mt 6,33, gdje čitamo zapovijed: “Tražite najprije Kraljevstvo i pravednost njegovu (tj. Božju)” s obećanjem “a sve će vam se ostalo dodati”. Pravednost se tu odnosi na ono što dovodi učenika u sklad s voljom Božjom.⁷²

⁶⁹ Usp. K. Kertelge, *čl. dikaiosunh*, u: *EWNT I.* (1980.), str. 784.-796, posebno 792-794.

⁷⁰ Vidi K. Kertelge, “*Selig, die verfolgt werden um der Gerechtigkeit willen*” (Mt 5,10), u: *IKaZ* 16 (1987.), str. 97-106, ovdje 104. Potanje o pravednosti u Govoru na gori, vidi: J. C. Thom, *Justice in the Sermon on the Mount. An Aristotelian Reading*, u: *Novum Testamentum* 51 (2009.), str. 314.-338.

⁷¹ Usp. D. R. A. Hare, *Matthew. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching* (John Knox Press), Louisville, 1993., str. 49.

⁷² V. Rebello polazi od pretpostavke da se ovdje pravednost paralelizira s Isusovom središnjom porukom o Kraljevstvu. Ako je Kraljevstvo Božje kraljevstvo koje stupa na scenu božanskom akcijom, onda bi i Božja pravednost ovdje bila spasonosno Božje djelo (usp. Mt 12,28). Pravednost je ovdje tijesno povezana s Bogom i njegovim Kraljevstvom, ponovno kao čisti dar Božji, slično kao i sve što je povezano s Kraljevstvom (vidi V. Rebello, *Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness' sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven*”, str. 179.-180.). Čini nam se da za takvo tumačenje nema potpore u tekstu.

Pozvan da traži bez prestanka jednu takvu pravednost (5,17-20.48), proglašen blaženim jer čezne za njom svim žarom (5,6),⁷³ učenik će biti izvrnut progonstvima upravo zbog toga i takvoga stila života.⁷⁴ Iskustvo uvijek iznova pokazuje da nastojanje oko pravednosti može podići protivljenje od onih čiji interesi time mogu biti ugroženi.⁷⁵ Već u pohvali milosrdnih i mirotvoraca izlazi na vidjelo da pravi učenik nije nekakav pustinjak koji je angažiran u samotnom nastojanju oko svetosti nego ljudsko biće koje je angažirano u društvu, a takav angažman ima svoju cijenu. Kako će sljedeći redci još potpunije izraziti, živjeti kao podanici Kraljevstva nebeskoga znači biti stavljeni protiv ostatka društva koje ne dijeli njegove vrijednosti, i rezultat toga je progonstvo. Primjer za to je još jednom Isus, progonjen sve do smrti (10,24-28). Govori se, naravno, o pravednosti kako ju shvaća Isus, kako ju on naučava prije svega u ovom Govoru na gori. Isus ne taji svojim učenicima da će morati trpjeti zbog svoga evanđeoskog ideala (usp. 10,16-39; 22,6; 23,29-36; 24,9-13), ali ih upravo zbog toga proglašava blaženima.

2.2.2. Pravednost radi koje netko trpi

Tko su progonjeni zbog pravednosti? To mogu biti dvije vrste ljudi: nedužni a progonjeni, tj. progonjeni bez vlastite krivice; zatim ljudi koji su progonjeni jer se zauzimaju ili brane ono što je pravedno.⁷⁶ Ali kako se ovdje treba shvatiti ta *pravednost* zbog koje su oni progonjeni?

Postoje dvije skupine tumača koje su potpuno oprečnoga stajališta glede toga pitanja. Na jednoj strani stoje oni koji se nalaze pod zaštitom “sola gratia” i kažu da je ovdje riječ o jednom apsolutno eshatološkom značaju “pravednosti”; druga skupina

⁷³ Ne čini nam se stoga potpuno osnovanom sljedeća tvrdnja V. Rebella: “U skladu s Mt 5,6, krajnji cilj pravednosti je ispravno stanje pred Bogom. Mi ne možemo ništa učiniti da je zaslužimo nego nam je dana od Boga kao dar” (V. Rebello, *Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness' sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven*”, str. 179.).

⁷⁴ Usp. W. Wiefel, *Das Evangelium nach Matthäus* (Evang. Verlagsanstalt), Leipzig, 1998., str. 90.

⁷⁵ Vidi R. T. France, *The Gospel of Matthew* (Grand Rapids), Michigan / Cambridge, 2007., str. 169.-170.

⁷⁶ F. Mušura, *Proglas zakona ljubavi. Analiza Isusova Govora na gori* (Svjetlo Riječi), Sarajevo, 1990., str. 93.

daje specifično značenje pravednosti, ono koje joj pripada u kontekstu Matejeva evanđelja.⁷⁷

Tumači smatraju obično da su “progonjeni zbog pravednosti”, o kojima govori r. 10, osobe koje trebaju trpjeti upravo jer su pravedne, zbog njihove vjernosti zapovijedima Božjim koja karakterizira njihovo ponašanje.⁷⁸ Neprijateljstvo kojega su oni objekt motivirano je ponašanjem koje se ne sviđa njihovim protivnicima, ali koje je potpuno u skladu s Božjom voljom.⁷⁹ Prema tumačenju Deviesa i Allisona, “*heneken* najprirodnije znači da je ‘pravednost’ povod ili uzrok progonstva ... ‘Pravednost’ može ovdje biti samo nešto što narod ima, naime, njihovo poslušno, pravedno ponašanje; ‘opravdanje’ ili ‘zadovoljština’ su isključeni. Tako ‘pravednost’ u 5,10 ima očito posla s Božjim zahtjevom, ne s Božjim darom”.⁸⁰ Jednom riječju, to je “bivstvovanje s kvalitetom pravednosti”,⁸¹ koje se dokazuje pomoću životne prakse. Drukčije rečeno, pravednost ovdje označuje “ljudsko ponašanje”.⁸²

Postoji i jedna manja skupina tumača koja ne prihvaća to stajalište. Za E. Lohmeyera, na primjer, “termin *pravednost*, koji je ovdje upotrebljen na apsolutan način, ne govori o ispravnom raspoloženju čovjeka, već o onoj božanskoj stvarnosti u kojoj i po kojoj žive oni kojima je stiglo kraljevstvo Božje”.⁸³ Drugi autori misle da se *pravednost*, koja je ovdje u pitanju, stvarno ne

⁷⁷ Vidi A. Sand, *Das Gesetz und die Propheten* (Verlag Friedrich Pustet), Regensburg, 1974., str. 219.-220.

⁷⁸ “Mt u 5,10 s *dikaiosine* želi označiti ono ponašanje koje Bog zahtijeva, a koje je značajka onih koji trebaju ući u Kraljevstvo nebesko” (D. R. A. Hare, *The Theme ...*, str. 131.).

⁷⁹ Usp. J. Maldonado, *Commentarius in Quatuor Evangelistas*, Mainz, 1874., str. 102: “*Propter justitiam*. Propterea quod justus, propterea quod justitiam sequuntur, quod Christiani sint”; K. Bornhäuser, *Die Bergpredigt. Versuch einer zeitgenössischen Auslegung* (BFCT II/7), Gütersloh, 1927., str. 43.; G. Schrenk, *čl. dikaiosunē*, u *TWNT*, II, str. 194.-214., ovdje 200; J. Schniewind, *Das Evangelium nach Matthäus* (NTD 2), Göttingen, 1950., str. 49: “... bivaju trajno progonjeni i to jer su pravedni”; G. Strecker, *Der Weg der Gerechtigkeit*, str. 154.; I. Goma Civit, *El Evangelio segun San Mateo* (1-13), Madrud, 1966., str. 239.; O. Da Spinetoli, *Matteo. Commento al “Vangelo della Chiesa”*, Assisi, 1971., str. 118, itd.

⁸⁰ W. D. Davies - D. C. Allison, *The Gospel according to Saint Matthew* I. (ICC; T & Clark,), str. 459.-460. Usp. G. Strecker, *Der Weg der Gerechtigkeit*, str. 154.

⁸¹ H. Weder, *Die “Rede der Reden”. Eine Auslegung der Bergpredigt heute*, Zürich, 1985., str. 79.

⁸² U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, str. 214.

⁸³ E. Lohmeyer, *Das Evangelium des Matthäus* (KEKNT), Göttingen, 1956., str. 94.

razlikuje od kraljevstva Božjega. Progonjeni zbog pravednosti, veli Th. Soiron, “su oni koji trpe progonstvo zbog kraljevstva Božjega, u koliko se ono već ostvarilo u njima i tako je postalo pravednost”; smisao bi bio isti onomu iz r. 6, gdje se ne radi o pravednosti koja bi bila rezultat onoga što netko čini, već o “pravednosti koja je čisti dar božanske milosti, čiji dolazak koincidira tako s onim kraljevstva Božjega i koja prodire u dušu zajedno s tim posljednjim”.⁸⁴ Prema A. Lemonnyeru pravednost radi koje se neki ne boje izložiti progonstvu jest ona koja može cvasti i nositi svoje plodove samo u kraljevstvu Božjem i njegova Krista.⁸⁵ H. Günther smatra da se trpjeti “zbog pravednosti” izjednačuje s trpjeti “zbog Krista”,⁸⁶ ili “zbog činjenice da se je kršćani”.⁸⁷

Tumačenje osmoga blaženstva ide tako u dva smjera. Prvo ostaje na crti židovske tradicije i traži razlog progonstva u načinu djelovanja, koje je kvalificirano terminom “pravednost”.⁸⁸ Drugo se približava više Pavlovu gledištu (koje uostalom nije lišeno priključaka u Starom zavjetu i u misli židovstva):⁸⁹ progonstvo bi bilo izazvano jednom pravednošću koja, kao i Kraljevstvo, može doći samo od Boga. Za ispravnost prvoga tumačenja govore povijesnopedajna i povijesnoredakcijska opažanja prema kojima je *pravednost* u Mateja, dakako, eshatološki

⁸⁴ Th. Soiron, *Die Bergpredigt Jesu. Formgeschichtliche, exegetische und theologische Erklärung*, Freiburg i. Br., 1941., str. 169 sl. Autor priznaje da termin *pravednost* označuje “ispravno ponašanje” u Mt 3,15; 5,20; 6,1 i 21,32, ali smatra da u 5,6.10 i 6,33 označuje čisti dar Božji, pravednost koja opravdava. Dok drugi definiraju pravednost u funkciji božanskih zahtjeva u odnosu na kandidate za Kraljevstvo, Soiron suprotstavlja pravednost Kraljevstva pravednosti koja se definira kao ispravno ponašanje. Slično i J. Knabenbauer, za kojega je pravednost zbog koje je netko progonjen “*summum illud bonum quod regno messiano nobis affertur et in quo ratio quasi eius praecipua continetur*”: J. Knabenbauer - A. Merk, *Commentarius in Evangelium secundum Matthaëum* (Cursus Scripturae Sacrae, III / 1), Paris, 1922., str. 245.

⁸⁵ A. Lemonnyer, *Le Messianisme des “Béatitudes”*, u *RSPT* 11 (1922.), str. 373.-389., ovdje 386. I ovaj autor drži da termin *pravednost* u Mt 5,6.10 označuje pravednost Božju (str. 380 sl.).

⁸⁶ H. Günther, *Die Gerechtigkeit des Himmelreiches in der Bergpredigt*, u *Kerygma und Dogma* 17 (1971.), str. 113.-126., ovdje 123 sl. ; Slično i A. Rebić, *Blaženstva*, str. 72.; F. Zeilinger, *Ein Kommentar zur “Bergpredigt”*, str. 53.

⁸⁷ L. Sabourin, *Il vangelo di Matteo I* (Ed. Paoline), Marino, 1976., str. 384.

⁸⁸ Usp. G. Eicholz, *Auslegung der Bergpredigt* (BSt 46), Neukirchen-Vluyn, 1965., str. 52: “u našem tekstu se kaže da učenika pogađa progonstvo ‘zbog ponašanja koje je pravednost’”.

⁸⁹ Vidi posebno drugi dio Izajijine knjige i *Hodayot* iz Kumrana.

dar - jer je kraljevstvo Božje već nazočno u zajednici - ali istodobno predstavlja i konkretni zahtjev Isusovim učenicima da prakticiraju “višu pravednost” Kraljevstva. Uostalom, “ne može se biti progonjen radi jednostavne čežnje za (božanskom) pravednošću”.⁹⁰

Sa svoje strane, i Hare smatra da je izričaj “zbog pravednosti” nejasan, dvosmislen. Po sebi, “zbog” može upućivati ili na uzrok ili na prigodu progonstva. Drugim riječima, on se može odnositi na motivaciju progonjenih ili progonitelja. Sličnu dvosmislenost susrećemo i u 1 Pt 4,16, gdje čitamo: “ako li trpi kao kršćanin”. Ovdje nije jasno jesu li protivnici neprijateljski prema kršćanskoj vjeri ili su jednostavno kivni na njihovo specifično kršćansko ponašanje. Kršćani bi inzistirali da je njihovo ponašanje bilo izravni produkt njihove vjere i stoga bi promatrali progonstvo kao uzrokovano njihovom privrženošću Kristu, ali njihovi neprijatelji u politeističkom okruženju sigurno su vrlo malo vodili brigu o njihovim stranim vjerovanjima. U Matejevu shvaćanju, stoga, naše blaženstvo može proglašavati blaženima ili one koji su progonjeni jednostavno zbog njihova dobrog ponašanja kao u 1 Pt ili one čija vjera u Krista (zbog koje su oni pravedni) podiže antipatiju. Hare drži da je to potonje vjerojatnije. U tom slučaju osmo blaženstvo anticipira onaj “zbog mene” iz devetoga blaženstva.⁹¹

Da bismo mogli zauzeti stajalište, potrebno je prije toga razmotriti ove točke: trebamo prije svega ispitati izričaj iz 5,10 s filološkoga gledišta, potom ga rasvijetliti pomoću njegovih paralelnih pasusa (posebno 1 Pt 3,14), i na koncu voditi računa o kontekstu.

2.2.2.1. Pravednost kao uzrok progonstva

Pred ovim izričajem postavljaju se dva pitanja: prije svega trebamo se zapitati postoji li razlog za činjenicu da je ovdje, protivno onome što se događa u drugim slučajevima Govora na gori, termin *dikaiosu,nh* upotrijebljen bez člana; potom ćemo se trebati pozabaviti pitanjem točnoga smisla prijedloga *ἐνεκεν*.

Odsutnost člana pred *dikaiosu,nh* tvori argumenat na koji se rado pozivaju pobornici redovitoga tumačenja. Budući

⁹⁰ U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, I., str. 214.

⁹¹ Vidi za sve: D. R. A. Hare, *Matthew*. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching (John Knox Press), Louisville, 1993., str. 42.; H. Weder, *Die "Rede der Reden"*, str. 79.

da nema člana, oni smatraju da se ne može raditi o punoj pravednosti koja se može ostvariti samo u kraljevstvu Božjem; radi se o jednoj određenoj pravednosti, koja je već prisutna u onih koji teže prema onoj budućoj pravednosti⁹². A. Schlatter precizira: oni nisu progonjeni radi pravednosti naprosto, nego radi “jednoga ponašanja koje bijaše pravednost”.⁹³

Koju vrijednost ima to tumačenje? Apstraktna imenica dikaiosunh redovito se upotrebljava bez člana.⁹⁴ Luka je uvijek donosi bez člana: Lk 1,75; Dj 10,35; 13,10; 17,31; 24,25. Pavlovske poslanice upotrebljavaju je 34 puta bez člana i 22 puta s članom. U poslanici Hebrejima, u katoličkim poslanicama i u Otkrivenju: 15 puta bez člana, 5 puta s članom. Ne može se bazirati na toj posebnosti da bi se razlikovalo dva različita značenja termina. Ako je u Mt 5,6.20; 6,1.33 naša imenica popraćena članom, to je zbog čisto stilističkih razloga a da to nema ništa sa smislom termina.

Drugo pitanje koje podiže ovaj izričaj jest ono točnoga značenja prijedloga e[neken. D. R. A. Hare smatra da može dodijeliti prijedlogu opisni smisao i shvaća “zbog pravednosti” (e[neken dikaiosunhj) kao precizaciju koja je određena da identificira progonjene: blaženi progonjeni, oni koji su pravedni. Konkretno: blaženi oni koji su progonjeni u njihovu svojstvu kršćana. Taj opisni smisao čini mu se prihvatljivijim od tri uzročna značenja, koja bi se mogla dodijeliti prijedlogu: blaženstvo se odnosi na ljude koji su progonjeni ili jer su pravedni, ili zbog njihova prijanjanja uz Krista, ili još zbog njihove vjernosti zakonu koji je tumačen na kršćanski način.⁹⁵

Hareovo tumačenje lišeno je svakoga temelja. U stvari, Hare i ne pokušava opravdati to svoje stajalište. Smisao prijedloga u r. 10 ne može biti različit od onoga koji on ima u r. 11, “zbog

⁹² Usp. A. H. McNeile, *The Gospel acc. to St. Matthew*, London, 1915., str. 53.; Th. Zahn, *Das Evangelium des Matthäus*, Leipzig, 1922., str. 190.

⁹³ A. Schlatter, *Der Evangelist Matthäus*, Stuttgart, 1957., str. 140: “wegen eines Verhaltens, das Gerechtigkeit war”. Usp. G. Eichholz, *Auslegung der Bergpredigt* (Bibl. Studien, 46), Neukirchen-Vluyn, 1965., str. 52.; D. R. A. Hare, *The Theme of Jewish Persecutions*, str. 130; G. Strecker, *Der Weg der Gerechtigkeit*, Göttingen, 1964., str. 154.; Isti, *Die Makarismen*, str. 268.; Isti, *Die Bergpredigt*, str. 45.

⁹⁴ Usp. M. Zerwick, *Graecitas biblica exemplis illustratur*, §§ 127. i 131.-133.; J. W. Roberts, *Exegetical Helps: The Greek Noun with and without the Article*, u *Restoration Quarterly* 14 (1971.), str. 28.-44.

⁹⁵ D. R. A. Hare, *The Theme of Jewish Persecution*, str. 130.-132.

mene”; u isto vrijeme trebamo imati na umu ekvivalent dia. dikaiosunhn iz 1 Pt 3,14.⁹⁶ Osim toga, odnos s redkom 11 pokazuje da se radi o motivu progonitelja. Ne samo da se oni postavljaju nepravedno⁹⁷ prema kršćanima, nego je pravednost njihovih žrtava koja potiče njihov animozitet. Dakle, Isusovi su učenici i sljedbenici proganjani upravo zbog toga jer su prihvatili Isusov program novoga života, jer se trude živjeti “višu pravednost” (Mt 5,20).⁹⁸ ‘Pravednost’ je povod ili uzrok progonstva. To je prirodni smisao izričaja.

Istina, progono zbog pravednosti uključuje nužno progono na osnovi određenoga ponašanja; ali ponašanja koje nije orjentirano u prvom redu na pravednosti Zakona, nego na pravednosti Kristovoj. Sigurno je da židokršćani ne bi bili isključivani iz Sinagoge i progonjeni da su ostali isključivo na zakonskoj pravednosti. Već je ponašanje bilo usmjereno na Kristu, ne više isključivo na Zakonu. To je dovelo do osporavanja i progono. Ali istodobno je očito da se s tim “zbog pravednosti” ne misli samo na ponašanje. Tu je sigurno uključena i mesijanska ispovijest prema Raspetome, koja je židokršćane stavila van podnošljivoga. Ta ispovijest je omogućila i kritiku na Zakonu. Kako se vidi, izričaj “zbog pravednosti” uključuje i nasljedovanje u obuhvatnijem smislu, ne samo u praktičnom.⁹⁹ To nepobitno potvrđuje i deveto blaženstvo (5,11-12). Dakle, u pravednost spadaju kršćanska praksa i ispovijest prema Isusu. Stoga, progono zbog pravednosti (r. 10) i progono “zbog mene” (r. 11) tumače se međusobno: Ispovijest prema Kristu očituje se u djelima (Mt 7,21-23; 25,31-46).¹⁰⁰ Drukčije rečeno, “pravednost je ponovno ta od Isusa tražena, praktički to je pripadnost njemu i njegovoj zajednici”.¹⁰¹

Osobe koje se ovdje proglašavaju blaženima nisu sastavljene od progonojenih bez ikakve diferencijacije, nego one koje su

⁹⁶ Istu izmjenu između e[neken i dia. susrećemo u Lk 21,12 (usp. Mt 19,29), s jedne strane, i u Lk 21,17 (Mt 10,22; 24,9), s druge.

⁹⁷ A. Descamps, *Les Justes et la Justice*, str. 159: trpjeti progono zbog pravednosti značilo bi, po njemu, trpjeti progono nepravedno.

⁹⁸ Usp. J. Dupont, *Le Message des Béatitudes* (Cahiers Evangile, br. 24), Paris, 1978., str. 19.-21.

⁹⁹ H. Weder, *Die “Rede der Reden”*, str. 79.

¹⁰⁰ Tako U. Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, str. 214.

¹⁰¹ J. Gnllka, *Das Matthäusevangelium I* (Herd. theol. Kommentar zum NT), Freiburg - Basel - Wien, 1986., str. 127.

nepravедno progonjene zbog njihove odanosti pravednosti; to su oni koji su potpuno angažirani u stvari Kraljevstva koje je Isus uveo. Lojalnost Kristu i njegovu pozivu postaje uzrok njihove patnje¹⁰². Čovjek može trpjeti zbog činjenja zla, ali takva patnja je kazna, ne progon, i kršćani ne bi smjeli nikada trpjeti zbog toga razloga (usp. 1 Pt 4,15). Isus ovdje govori o onima koji su odani Božjoj stvari, koji usvajaju i žive "višu pravednost" Kraljevstva. To znači više nego da su oni trpjeli neopravdano. Oni su trpjeli zbog onoga što su oni bili u njihovu značaju i u njihovim životima.¹⁰³ Evanđelist ovdje izrijeком navodi pravednost kao uzrok izbijanja progona. Samo u takvim slučajevima stupa na snagu obećanje.¹⁰⁴ Ljudi koje se ovdje proglašava blaženima su nedužni ili pravedni, ali ih progone jer ta njihova pravednost nekome smeta.¹⁰⁵ Pravi kršćani su uvijek izazov svijetu, savjest svijeta. Kao takvi oni stalno brane pravdu i pravicu, a kore nepravdu. To nepravedni ne mogu podnijeti. Oni stoga žele ušutkati taj prijekor, otkloniti taj izazov. Dakle, vjerojatno je riječ o osobama koje se zalažu za pravo i pravdu u svojoj sredini i zbog toga bivaju progonjeni.¹⁰⁶ Isus hvali i naziva blaženima te ljude zato što imaju odvažnosti da se zauzmu za istinu i pravdu iako znaju da će zbog toga biti progonjeni, da će zbog toga trpjeti. Blaženstvo tako sadrži obodrenje slušateljima koji se nalaze u situaciji progona. Ono je istodobno zahtjev da se ustraje u kušnjama, da se ostane na strani pravednosti i onda kada zbog toga treba trpjeti progono;¹⁰⁷ jer pravednima vrijedi obećanje Kraljevstva nebeskoga. Oni vjeruju da se može ostvariti i kad se, prema čisto ljudskim prosudbama, ostane 'neostvaren' - poput Isusa osuđenoga i raspetoga. Tada je u progonojenim pravednicima na djelu snaga Duha Svetoga.

I u mudrosnoj literaturi se često govori o patnjama pravednika (usp. Ps 22; 34,20). Posebno važan tekst je Mudr 2,10-20. Tu se govori kako bezbožnici progone ubogoga pravednika. Kao motiv

¹⁰² Usp. J. Vadakkedom, *Proclamation of the Kingdom: The Structural Key to the Gospel of Matthew*, u: *Bible Bhashyam* 1 (2010.), str. 3.-33., ovdje 17.

¹⁰³ Vidi L. Morris, *The Gospel according Matthew*, str. 101.

¹⁰⁴ Usp. G. Strecker, *Die Bergpredigt*, str. 45.

¹⁰⁵ Usp. A. Rebić, *Blaženstva*, str. 72: "A živjeti po Isusovom evanđelju znači mijenjati svijet, a mijenjati svjet znači izazvati ... mržnju protiv sebe".

¹⁰⁶ Usp. F. Mušura, *Proglas zakona ljubavi. Analiza Isusova Govora na gori* (Svjetlo Riječi), Sarajevo, 1990., str. 94.

¹⁰⁷ Primjera radi, spomenimo samo nekoliko imena iz novije povijesti: M. Gandhi, Martin Luther King, nadbiskup Romero itd.

toga zločinačkog pothvata navode sljedeće razloge: 1) “jer nam smeta, i protivi se našem ponašanju, predbacuje nam prijestupe protiv Zakona i spočitava kako izdamosmo odgoj svoj” (r. 12) i 2) “On je ukor utjelovljeni našim mislima, sama njegova pojava tišti našu dušu. Život njegov nije kao u ostalih i njegovo je ponašanje nastrano” (rr. 14-15)¹⁰⁸. Prema istom mudracu, progonjeni pravednici su Božji miljenici, jer on “ih je stavio na kušnju i našao da su ga dostojni” (Mudr 3,5).¹⁰⁹ Od dana Antioha IV. Epifana morali su pravednici radi svoje vjernosti Bogu i njegovu Zakonu uvijek iznova podnositi neprijateljstva i progonstva koja su uključivala sve stupnjeve mučeništva. Takva iskustva mogla su se na jednoj strani povezati sa sudbinom pravednika ranijih vremena; tu su prije svega dolazili u razmatranje Proroci (Mt 5,12c; 23,34 sl.), ali ne isključivo. Na drugoj strani samo od sebe se namećalo da se Isusova muka (kao “patećega pravednika” naprosto) i patnička iskustva koja su iza uskrsnuća morali podnositi njegovi sljedbenici stave u red židovskih svjedoka vjere.¹¹⁰

Samo i jedan letimičan pogled na povijest izabranoga naroda pokazuje bjelodano da su njegovi vjerni svjedoci uvijek morali trpjeti. Patnja je, dakle, pokazatelj autentičnoga proroka, pravoga Isusova učenika. Oni u progonstvima nalaze jamstvo da nisu krenuli krivim putem. Pohvale, odobravanja svijeta, trajni uspjesi nisu oznake pravoga nasljedovanja Krista nego naslijeđe lažnih proroka. Stoga, ako u svome životu ne nailazimo na probleme i poteškoće, na osporavanje, to bi nas moralo duboko zamisliti: Nismo li mi, možda, ostavili i napustili pravo evanđeosko kršćanstvo!? Do ovakvoga razmišljanja može se stići samo u ozračju religije čiji je temeljni i prvi simbol Križ, tj. raspeti Krist - Pravednik.

¹⁰⁸ Usp. A. Sand, *Das Evangelium nach Matthäus* (RNT), Regensburg, 1986., str. 102: “Tko je drugačiji i za drugačijim teži, taj uznemiruje i tretira se kao ‘uznemirujući čimbenik’”.

¹⁰⁹ U *Baba kamma* 93a biblijskim vjericima se savjetuje: “Uvijek radije pripadajte progonjenima nego progoniteljima”. Vidi G. B. Ginzel, *Die Bergpredigt: jüdisches und christliches Glaubensdokument* (Verlag Lambert Schneider), Heidelberg, 1985., str. 49.

¹¹⁰ Vidi P. Fiedler, *Das Matthäusevangelium* (Th. K. NT 1), Stuttgart, 2006., str. 116; R. Deville, *Progonstvo*, u: X. Léon-Dufour, *RBT*, str. 1007-1011. Ono što Matej ovdje s r. 10 i 11-12 čini, odjekuje i u 1 Pt 3,14 i Polik 2,3 (“Blago siromasima i onima koji su progonjeni radi pravednosti: njihovo je kraljevstvo Božje”).

Isus je imao hrabrosti kritizirati društvo svoga vremena i sve vrste nepravdi u njemu. I svojim riječima i svojim stavovima jasno stavlja na znanje svojim subesjednicima da zalaganje za pravdu nije uzaludno iako je skopčano s opasnostima. Isus poziva i potiče svoje učenike da se založe za pravdu, istinu, nenasilno, jer je nenasilje njegovo načelo. Pojedinačno i društveno zalaganje za pravdu u vlastitoj sredini, za ljude oko sebe i one koji su daleko, jest upravo ono što Bog želi. Zalaganje za druge, služenje drugima, briga za njihova prava, vrlina je koja životu daje najviše sadržaja i smisla. Stoga Isus želi da njegovi učenici hrabro protestiraju protiv nepravde, posebno kada je učinjena onima koji se ne mogu i ne znaju braniti. On je prvi tako živio! To ga je dovelo do smrti na križu, ali i do uskrsnuća! To će se dogoditi i svima onima koji idu njegovim putem.

Dok se dobro vrši u tišini, zlo reagira nasilno i bučno, te se u nekim trenucima čini da su progonstva prevladala. Isus je sav svoj život prošao "čineći dobro", a najednom se činilo da su ga nadvladale sile zla. I u tim trenucima on je ostao vjeran Bogu i svome poslanju. Oznaka pravih Isusovih učenika je upravo u tome da dijele istu sudbinu kao njihov Učitelj.

Dok starozavjetni korijeni blaženstava providaju čvrsti princip za njihovo tumačenje, treba ipak priznati da je njihov jezik tako općenit da su moguće različite primjene. Ključ za shvaćanje kako ih je Matej shvatio jesu njegovi karakteristični dodaci u 5,3 ("u duhu"), u 5,6 ("gladni i žedni pravednosti") i 5,10 ("zbog pravednosti").¹¹¹

Iako je cilj blaženstva općenitiji, prakticiranje milosrđa i aktivno mirotvorstvo su značajke pravednosti zbog koje netko biva progonjen. Podnošenje progonstva treba se staviti nasuprot kompromisu i apostaziji; ono označuje vjernost Bogu unatoč svih vrsta mučenja.¹¹² Takvom čovjeku se obećava budućnost: podnešena patnja zbog pravednosti bit će preobražena u radost vječnoga života.

Prožeti i nošeni tom vjerom i nadom mnogi kršćani su se radovali u teškim i često krvavim progonstvima što su ih podnosili zbog pravednosti i Krista. Slijedili su tako primjer

¹¹¹ Vidi D. J. Harrington, *The Gospel of Matthew* (The Liturgical Press), Collegeville, Minnesota, 1991., str. 83.

¹¹² Usp. J. Nolland, *The Gospel of Matthew* (The New International Greek Testament Commentary), Michigan / Cambridge, 2005., str. 207.

apostola koji su otišli ispred Vijeća “radosni što bijahu dostojni podnijeti pogrde za Ime” (Dj 5,41).

2.3. Prva Petrova poslanica i osmo blaženstvo

Između Matejeve redakcije blaženstava i parenetskih preokupacija ove poslanice postoji uska srodnost. Upravo u toj potonjoj osmo blaženstvo nalazi svoj najbolji paralelni pasus: “Nego, morali i trpjeti zbog svoje pravednosti, blago vama!” (1 Pt 3,14a).¹¹³ Smisao u kojem ova izjava spominje “pravednost” rezultira iz njezina konteksta i nije lišen odražaja za egzegezu Mt 5,10.

Iza serije preporuka koje se odnose na temu podvrgavanja (1 Pt 2,13 - 3,7), Petar ponovno preuzima općenitiji poticaj, koji je naveo u 2,11-12: uzorno ponašanje koje treba pokazati među poganima. U 3,9 čitamo: “Ne vraćajte zlo za zlo ni uvredu za uvredu!” Poticaj se potom ilustrira dugim navodom (3,10-12) iz Ps 34,13-17: “Tko želi ljubiti život i naužiti se dana sretnih, ..., zla nek se kloni, a čini dobro ...”. Iza toga se ponovno vraća na konkretnu situaciju: “Pa tko da vam naudi ako revnujete za dobro? Nego, morali i trpjeti zbog svoje pravednosti, blago vama!” (3,13-14a). Nakon kratke parenteze, r. 17, ponovno preuzima misao izraženu u r. 14a: “Ta uspješnije je trpjeti, ako je to Božja volja, čineći dobro, nego čineći zlo”. Kao motivacija za tu preporuku iznosi se Isusov primjer: “Doista, i Krist jednom za grijeha umrije, pravedan za nepravedne, da vas privede k Bogu...” (r. 18).

Izjava iz 1Pt 3,14a odgovara točno onoj iz 2,20b.¹¹⁴ Evo kako glasi taj redak: “Kakve li slave doista ako za grijeha udarani strpljivo podnosite? No ako dobro čineći trpite pa strpljivo podnosite, to je Bogu milo”. Kao u 3,18, Petar i ovdje upućuje na primjer Kristov: “On koji grijeha ne učini nit mu usta prijevaru izustiše; on koji na uvredu nije uvredom uzvraćao i mučen nije

¹¹³ Ta izjava je usko vezana uz kontekst. K. L. Schelkle smatra da se ne može govoriti o literarnoj ovisnosti u odnosu na Mateja, niti o namjeri da se evocira jedna Gospodinova izjava (*Die Petrusbriefe. Der Judasbrief* - HTKNT XIII. / 2 - , Freiburg i. Br., 1961., str. 100.). Sličnost s Mt 5,10 radije se tumači pomoću povezivanja s istim katehetskim predajama.

¹¹⁴ Usp. W. J. Dalton, *Christ's Proclamation to the Spirits. A Study of 1 Peter 3, 18 - 4,6* (AB 23), Rim, 1965., str. 110.

prijetio. ...; on koji u tijelu svom grijehe naše ponese na drvo da umrijevši grijesima pravednosti živimo” (2,21-24).

U strukturi Poslanice dakle 2,20b i 3,17 mogu se promatrati kao dvije varijante onoga što je rečeno u 3,14a. Iznenadujuće je kako se autor u obje izjave izražava točno na isti način, suprotstavljajući formuli “trpjeti zbog pravednosti” ili “trpjeti radi pravednosti” onu “trpjeti čineći dobro (avgaqoipoiou/ntaj)”. To nam nalaže da istodobno imamo u vidu način na koji 2,19 promatra kao milost podnošenje patnji koje netko “trpi nepravedno”, također i upozorenje iz 4,15: “Neka nitko od vas ne trpi kao ubojica, ili kradljivac, ili zločinac...”.

O kojoj i kakvoj pravednosti je riječ u 3,14? Odgovarajući na to pitanje, A. Descamps odgovara da je pravednost ovdje “kršćanski način življenja koji izaziva neprijateljstvo ambijenta i za koji se treba smatrati blaženima da se može trpjeti”¹¹⁵. Samo godinu kasnije isti autor izjavljuje da kontekst sugerira da se “formula shvati u redovitom smislu: trpjeti nepravedno, trpjeti iako nevini”.¹¹⁶ Drugo tumačenje se pokazuje posebno osjetljivim na “profani” značaj rječnika¹¹⁷ koji Petar crpe na helenističkom rječniku, posebno s izričajem “činiti dobro”.¹¹⁸ U tom slučaju “pravednost” ne bi imala neko navlastito religiozno značenje i o njoj bi se govorilo jednostavno s jednoga čisto ljudskoga i socijalnoga gledišta, da ne kažemo juridičkoga: kršćani, protivno njihovim neprijateljima, imaju pravo na svojoj strani i, u tom smislu, “pravednost”.¹¹⁹

Termin poprima drugačije značenje kad vodimo računa o vezama koje ujedinjuju misao autora ove poslanice sa židovskom i kršćanskom predajom. Kad on govori o “pravednosti” u 3,14, čini to nakon što je naveo u r. 12 riječi Ps 34: “Oči Gospodnje gledaju pravedne” i predlažući u r. 18 primjer Krista, “koji je umro za grijehe, pravedan za nepravedne”. Kristova pravednost

¹¹⁵ A. Descamps - L. Cerfaux, *Justice et Justification*, u *DBS IV* (1949.), str. 1417.-1510., ovdje 1501.

¹¹⁶ A. Descamps, *Les Justes et la Justice*, 1950., str. 160.

¹¹⁷ A. Descamps, *Les Justes et la Justice*, str. 159.

¹¹⁸ 1 Pt 2,15.20; 3,6.17; također 2,14; 3,11; 4,19. Detaljnije o tome, vidi W. C. Van Unnik, *The Teaching of good Works in 1 Peter*, u *NTS 1* (1954.-55.), str. 92.-110.

¹¹⁹ Usp. C. F. D. Moule, *An Idiom Book of New Testament Greek*, Cambridge, 1953., str. 7., koji ovako parafrazira: “Ako ste dobri građani, teško da ćete biti zlostavljani; ali ako trebate trpjeti - pod uvjetom da se radi o patnji za dobru stvar -, to će biti motiv radosti”.

se ovdje shvaća u opreci s grijehom: “On koji grijeha ne učini nit mu usta prijevaru izustiše” (2,22 = Iz 53,9). Govoreći o dobrom ponašanju kršćana, Petar ga promatra u odnosu s njegovom normom, a to je volja Božja,¹²⁰ i u odnosu s Božjim odobrenjem, i upravo je u tom religioznom smislu da ga on zove “pravednost”.¹²¹

Nakon što smo isključili ideju da “trpjeti zbog pravednosti” znači jednostavno trpjeti a da to nismo zaslužili, ostaje nam reći nekoliko riječi i o tvrdnji koja od našeg izričaja pravi sinonim za trpjeti “za ime Kristovo” (evn ovno,mati Cristou/), trpjeti “u svojstvu kršćana” (w`j Cristiano,j: 4,14.16).¹²² U 4,14-16 Petar suprotstavlja dva motiva patnji koje mogu biti nanesene kršćanima: oni će biti blaženi ako budu trpjeli zbog prianjanja uz Krista a ne jer su progonjeni zbog nevaljalih čina koje bi mogli počinuti. U 3,14 precizacija “zbog pravednosti” (dia. dikaiosunhn) čini se da želi reći više: da bi mogli imati udioništva na blaženstvu nije dovoljno da progonjeni nisu učinili ništa zla da bi privukli na se progonstvo, nego treba da su prakticirali pozitivno pravednost. Progonstvo o kojem se govori u 3,14 ne odnosi se na samo kršćansko ime ili na ispovijest kršćanske vjere, nego cilja izravno na način življenja u kojem se ta vjera prevodi. “Trpjeti zbog pravednosti” znači trpjeti zbog vlastite vjernosti idealu života koji poučava evanđelje. Kršćanin zaslužuje potpuno to ime samo ako “živi za pravednost” (th/| dikaiosunh| zh,swmen: 2,24); progonstvo je motiv radosti samo ako je izazvano vjernošću zahtjevima te pravednosti.

Kako se vidi, “pravednost” iz 3,14 kvalificira ponašanje kršćanina koji je vjeran dužnostima koje mu vjera nalaže a koje autor te poslanice sažima u izričaju “činiti dobro”.

¹²⁰ U 2,19 autor piše dia. sunei,dhsin qeou/. W. C. Van Unnik prevodi: “U skladu s voljom Božjom”: *nav. čl.*, str. 100. Ljudevit Rupčić prevodi: “jer je svjestan Boga”.

¹²¹ Usp. G. Schrenk, u *TWNT*, II., str. 201; W. C. Van Unnik, *The Teaching of Good Works*, str. 101. i 106.

¹²² “Budući da dikaiosunh tvori specifičnu krjepost kršćana, termin postaje gotovo ekvivalent kršćanstva”: W. Bauer - W. F. Arndt - F. W. Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Cambridge, 1957., str. 196.

2.4. Židovska predaja i osmo blaženstvo

U *Hodayot*, jednom od kumranskih rukopisa, pobožni molitelj zahvaljuje Gospodinu, koji ga je spasio od njegovih neprijatelja, i iznosi na vidjelo situaciju u kojoj se nalazio: "Silnici su tražili moj život, jer sam opsluživao tvoj Savez".¹²³ Autor tih himana je dakle bio progonjen zbog svoje vjernosti Savezu i služenja Bogu (služenja koje je u VI,19 nazvano "služenje pravednosti"). Njegova situacija se ne razlikuje od one "progonjenih zbog pravednosti", o čemu govori osmo blaženstvo i izričaji koje upotrebljava ilustriraju vrlo dobro domet termina "pravednost" koji dolazi u tom blaženstvu.

1 Mak izvještava da su pod progonstvom Antioha Epifana mnogi Izraelci napustili Zakon, dok su vjerni Židovi bili prisiljeni da se sakriju (1,52-53). Matatija i njegovi odbili su da napuste Zakon i propise (2,21) i sklonili su se u pustinju, a slijedio ih veliki broj osoba koje "su tražile pravednost i pravdu" (2,29). Radije su bili spremni umrijeti nego prekršiti Savez (1,63). Jasno je da su te osobe trpjele zbog njihova prianjanja uz pravednost, zbog njihove spremnosti da ostanu vjerne božanskim propisima. Mi možemo s njihovom situacijom osvijetliti onu "prognanih zbog pravednosti" iz Mt 5,10. Tako također možemo misliti da izričaj iz 1 Mak 2,29, "tražiti pravednost", koji nalazi svoju paralelu u Mt 6,33, poziva da se formula "progonjeni zbog pravednosti" eksplicira u smislu "progonjeni jer traže pravednost", radije nego u smislu "progonjeni jer su pravedni". Sve to pod uvjetom da se smisao glagola "tražiti" ne svodi na jednostavnu aspiraciju, nego da se tu vidi aktivna primjena koja nadahnjuje čitavo ponašanje.¹²⁴

Situacija koju stvara krvavo progonstvo Antioha Epifana ima mnoge sličnosti sa situacijom zlostavljanja pravednika od strane bezbožnika u Starom zavjetu: toliki pobožni ljudi, vjerni Bogu i njegovu zakonu, osjećali su se izloženi porugama i

¹²³ 1 QH II.,21 sl. Usp. još II,31 sl.35 sl.

¹²⁴ Rabinski spisi su očuvali sjećanje na diskusije koje su se vodile prigodom Hadrijanova progonstva: usp. H. L. Strack - P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, I, München, 1969., str. 221-226. Pitalo se u kojoj mjeri opsluživanje zakona ostaje obvezatno, kada je u opasnosti život. Učitelji su tako bili navedeni da razlikuju važnije zapovijedi, koje se ne mogu prekršiti niti da se izbjegne smrt, i one od kojih su opravdani u slučaju teške opasnosti. Govoreći o žrtvama toga progona, obično im se daje naslov "pravednici": usp. Midr. Ps 9, & 13,44b-45a (*Ondje*, str. 226.).

zlostavljanjima bezbožnika. Ps 119 pruža izvrstan primjer toga stava “progonjenih zbog pravednosti”, koji zazivaju Božju pomoć protiv neprijatelja, iznoseći istodobno na vidjelo svoje vlastito prijanjanje uz zakon i bezbožnost onih koji ih progone.¹²⁵

Korisno je ovdje spomenuti još jednu temu. U Bibliji se kušnje i patnje vrlo često tumače kao posljedica grijeha koje je netko počinio. Bog kažnjava nevjernost svoga naroda, na način da ako on trpi, trpi radi nepravdi koje je počinio.¹²⁶ Ta tema je u oprečnosti s idejom patnji koje se podnose “radi pravednosti” i ističe bolje njezinu anomalnost. Normalna je stvar iskupljivati počinjeno zlo, trebati trpjeti zbog vlastitih nepravdi. Ali kako može Bog dopustiti da njegovi vjerni trpe “zbog pravednosti”? Iz konteksta jasno proizlazi da termin “pravednost” ovdje naznačuje ponašanje koje je u skladu s voljom Božjom i koje bi trebalo privući božansku naklonost.

Tih nekoliko informacija je sasvim dovoljno da pokažu koje rezonance ima izričaj “progonjeni zbog pravednosti” u okviru biblijske i židovske predaje. Sve naznake idu u istom pravcu i pozivaju da se termin “pravednost” uzme u njegovu religioznom značenju i kao kvalifikacija stava života. Ne radi se jednostavno o “nepravdom” progonstvu, nego o progonstvu koje je izazvano vjernošću volji Božjoj.

2.5. *Osmo blaženstvo u kontekstu Matejeva evanđelja*

2.5.1. *Neposredni kontekst*

Nakon što smo ispitali daljni kontekst, trebamo se vratiti na neposredni kontekst u kojem nam se izričaj predstavlja u Matejevu evanđelju. Neposredni kontekst, u funkciji kojega se treba shvatiti pojam “pravednost” u osmom blaženstvu, to je prije svega Govor na gori. Vidjeli smo mjesto koje tu zauzima taj pojam: u 5,20 i 6,1 on upravlja dvama najvažnijim razvojima Govora, u 6,33 prilagođava upozorenje protiv tjeskobne brige općem usmjerenju Govora. “Pravednost” se tu stavlja u odnos s “Kraljevstvom nebeskim”: potpuno izričito u 5,20, gdje se radi o uvjetu koji treba ispuniti da bi se ušlo u Kraljevstvo; na eliptičniji način u 6,33, gdje se traženje kraljevstva Božjega

¹²⁵ Usp. Ps 119,22-23.39.51.61.69, itd.

¹²⁶ Usp. Jr 4,4; 7,12; 12,4; 13,22; 1 Ljet 19,1; Tob 13,5; Ps 107,17; Ez 5,9; 33,29, itd. Princip se ne primjenjuje samo na Izraela: usp. na primjer Pnz 9,4; 18,12.

praktički ostvaruje preko traženja pravednosti; indirektno u 6,1, gdje se vršenje pravednosti promatra s gledišta nagrade koju će netko primiti od Oca koji je na nebesima. Osmo blaženstvo, koje obećaje Kraljevstvo nebesko onima koji trpe zbog pravednosti, savršeno se slaže sa svim tim. Odmah shvaćamo da obećanje Kraljevstva nije toliko povezano s progonstvom kao takvim, koliko radije s pravednošću, koja je uvjet da se uđe u Kraljevstvo, onom pravednošću za koju se tu kaže da treba nadvisiti onu pismoznanaca i farizeja i koja se treba vršiti jedino da se sviđi Bogu.

384

Neposredniji kontekst Mt 5,10 je sami početak Govora na gori. Osmo blaženstvo zaključuje prvi dio toga početka i izgleda da ima poseban odnos sa zaključkom drugoga dijela, tj. s pozivom koji r. 16 upravlja učenicima, da ispune sa svojim dobrim djelima ulogu svjetla koja im je doznačena u odnosu na svijet. Odnos između dvaju redaka rezultira tim jasniji, koliko se više vodi računa da oni imaju priključaka u istoj temi kateheze prve Crkve, koja je posvjedočena poglavito u 1 Pt. "Pravednost" o kojoj govori r. 10 se tako povezuje s "dобрим djelima" iz r. 16. Oni koji trpe progonstvo blaženi su samo ako to progonstvo nije izazvano zlim činima koje su oni počinili, nego ponašanjem koje je u skladu s voljom Božjom i sa zahtjevima evanđelja.

Izgleda da postoji tijesna veza između "zbog pravednosti" (r. 10) i "zbog mene" (r. 11). Isti prijedlog *heneken* pojavljuje se na oba mjesta. To pokazuje da pravednost nije teoretski koncept za Mateja, nego ima kristološku potporu. Za kršćanskoga učenika trpjeti zbog pravednosti (r. 10) isto je što i trpjeti zbog Isusa.¹²⁷ U trenutku Isusova krštenja, njegovo poslanje je usmjereno prema 'pravednosti' koja se treba 'ispuniti' (usp. Mt 3,15). 'Pravednost' sada postaje sadržaj Isusova života.¹²⁸ Njegova iscjeljenja postaju očitovanja njegove pravednosti, koja su izazvala srdžbu Židova (Iv 5,16 kaže da "su Židovi progonili Isusa" zbog iscjeljenja u subotu). Povlači se paralela između učenika i starozavjetnih proroka koji su bili progonjeni zbog njihova nastojanja oko pravednosti (društvene ili sudske: usp. Dj 7,52; Lk 11,49; Mt 23,34). Učenici zbog svoje blizine Isusu dostojni su nasljednici mučenih proroka, kao što su bili Ivan Krstitelj (usp. Mt 17,9-13)

¹²⁷ Vidi J. P. Meier, *Matthew* (Veritas Publications), Dublin, 1980., str. 42.-43.; V. Rebello, *Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness' sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven*", str. 182.

¹²⁸ Usp. K. Kertelge, "čl. *Dikaiošine*", u: *EDNT*, I., str. 329.

i Isus (usp. Mt 23,29-39).¹²⁹ Tijesnu blizinu između učenika i Učitelja naglašava Isus u Mt 10,24. Onda ponovno u Iv 15,20 Isus podsjeća svoje učenike da “sluga nije veći od njegova učitelja. Ako su oni progonili mene, oni će progoniti i vas...”. Pavao pišući Timoteju upozorava nas da “svi koji hoće živjeti pobožno u Kristu Isusu, bit će progonjeni” (2 Tim 3,12).

Ali je posebno na osnovi r. 11 da r. 10 poprima sav svoj smisao. Deveto blaženstvo, u obliku u kome je stiglo Mateju, odnosilo se na progonstvo koje je podneseno zbog Krista: ἔνεκεν ἐμοῦ. Matej je osjećao da treba uvesti precizaciju. Njegova preokupacija je ona koju on izražava u 7,21 pod ovim oblikom: “Neće u Kraljevstvo nebesko ući svaki koji mi govori: ‘Gospodine, Gospodine!’, nego onaj koji vrši volju Oca mojega koji je na nebesima”. U njegovim očima, trpjeti zbog vlastitoga prijanjanja uz Krista može biti jamstvo blaženstva samo ako je takvo prijanjanje stvarno življeno i prevedeno u čine. Nije dovoljno da se kaže svako zlo protiv kršćana, da oni budu blaženi; bitna stvar je da njihovo ponašanje ne daje povoda za takve optužbe i da se te tako pokažu lažne: ψευδόμενοι.

Redak 10 prevodi istu preokupaciju. Neki tumači, polazeći od pretpostavke da se klauzula “zbog pravednosti” (ἐνεκεν δικαιοσύνης) tumači polazeći od precizacije “zbog mene” (ἐνεκεν ἐμοῦ) iz r. 11, vjerovali su da mogu smatrati ta dva izričaja kao ekvivalentna¹³⁰. Kao da bi za Mateja bilo dovoljno biti učenici Kristovi da bi se bilo pravedni!¹³¹ Mi smatramo da izričaj e[neken dikaiosou,nhj iz r. 10, daleko od toga da bi bio ekvivalent izričaja ἔνεκεν ἐμοῦ iz r. 11, vrši ulogu korektiva sličnu onoj termina yeudo,menoi iz r. 11. Matej ne smatra da bi netko mogao postići Kraljevstvo bez vršenja pravednosti; taj uvjet ne može se zamijeniti s nečim drugim, pa čak ni patnjama koje bi bile izazvane našom pripadnošću kršćanskoj zajednici. Nema spasenja doli u izvršavanju volje Oca nebeskoga. Upravo je to ono što Matej želi reći kad govori o “pravednosti”.

¹²⁹ Usp. J. P. Meier, *Matthew*, str. 43.

¹³⁰ Tako C. W. Votaw, *Sermon on the Mount*, u: J. Hastings, *Dictionary of the Bible. Extra -Volume*, Edinburg, str. 22.; usp. također A. M. Hunter, *Design for Life. An Exposition of the Sermon on the Mount, its Making, its Exegesis and its Meaning*, London, 1953., str. 36.

¹³¹ “Ali učenik nije ... *eo ipso* već pravednik. On je radije poziv da se dostigne viša pravednost”: G. Bornkamm, *Enderwartung und Kirche*, u *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium*, str. 28.

A postoji određena logička povezanost i s blaženstvom koje prethodi, s blaženstvom mirotvoraca. Oni koji se bore za mir, nužno se bore i za pravdu, jer je “mir djelo pravednosti” (Iz 32,17). Sasvim je logično da u jednom svijetu u kome vlada nepravda i na taj način nemir, takav angažman navlači na se progonstvo.¹³²

2.5.2. *Kontekst čitavoga Matejeva evanđelja*

Blaženstva, u njihovu izvornom sadržaju, bila su upravljena nesretnicima: njihova bijeda tvorila je uvredu pravednosti i milosrđu Božjem; dolazak Kraljevstva bi kompenzirao njihove sadašnje patnje. U jednom kasnijem stadiju kršćani su se prepoznali u destinatarima blaženstava: ta su se primjenjivala na njih na poseban način u teškim situacijama u kojima su se oni našli usljed progonstava koja su podignuta protiv njihove vjere. Precizacija “zbog mene” iz posljednjega blaženstva karakterizira taj stadij prenošenja.

Matej, prenoseći blaženstva na moralnu razinu, vraća im njihovu univerzalnu dimenziju.¹³³ U blaženstvima koja posvećuje progonjenima, ne dokida klauzulu e[neken evmou/ s kojom se upravljaju izravno progonjenim kršćanima, ali uvodi tu dva korektiva: jedan obuhvatniji, “zbog pravednosti”, u r. 10; drugi ograničeniji, “lažući” (yeudo,menoi), u r. 11. Progonstvo protiv kršćana duguje tako vlastitu spasonosnu vrijednost ne toliko činjenici da je ono upravljeno protiv kršćana kao takvih, koliko radije činjenici njegova nepravednoga karaktera: ono pogađa osobe koje čine dobro, točnije zbog njihova dobroga ponašanja. Obećanje upravljeno progonjenima ovisi u prvom redu o vršenju pravednosti.

Prema Matejevu učenju, nije dosta reći Isusu “Gospodine, Gospodine!”, nego treba stvarno vršiti volju Božju (Mt 7,21). To jasno dolazi do izražaja i u njegovu opisu konačnoga suda: propusnicu za Kraljevstvo dobiva onaj koji je gladnome dao jesti, žednome piti, onaj koji je primio one koji bijahu bez krova, odjenuo one koji bijahu goli i posjetio bolesne i zatvorenike (Mt 25,31-46).¹³⁴ “Pravednici” su oni koji su vršili sve to (r. 46).

¹³² Usp. W. Wiefel, *Das Evangelium nach Matthäus* (Evang. Verlagsanstalt), Leipzig, 1998., str. 90.

¹³³ Usp. P. Benoit - M. E. Boismard, *Synopse des quatre évangiles en français*, II., Paris, 1972., str. 130.

¹³⁴ Usp. G. Bornkamm, *Enderwartung und Kirche*, str. 21.

Slušati evanđeosku poruku ne služi ničemu, ako je se ne provodi u praksu (7,24-27). Kršćani će biti suđeni na osnovi njihovih djela, točno kao i drugi, i samo oni koji budu vršili pravednost bit će pripušteni u Kraljevstvo.

Pozadina kojoj odgovara ta reakcija evanđelista vrlo je jasna. Kršćanske zajednice kojima on piše su heterogene.¹³⁵ U njima ima “dobrih i zlih” (22,10), kršćana koji su vjerni idealu evanđelja, ali i drugih čije ponašanje nije na čast Crkvi Božjoj. Treba im posvijestiti da sama činjenica da su se našli u gozbenoj sali nije još jamstvo da će sudjelovati na toj gozbi (22,11-14).¹³⁶ Ni činjenica da su trpjeli progonstvo zbog Krista ne bi bila dostatna da im zajamči spasenje, ako nisu prakticirali pravednost i trpjeli zbog pravednosti, zbog načina autentično kršćanskoga življenja.

Osmo blaženstvo, kao i ostala u Matejevoj verziji, ocrtava vrste osoba i akcija koje će primiti svoju potpunu nagradu kada bude u potpunosti uspostavljeno kraljevstvo Božje. Ona su izazov svakoj kršćanskoj generaciji da razmišlja o tome koje osobe i kakve akcije se trebaju smatrati važnima i proglasiti “blaženima”.¹³⁷

2.6. Obećanje: “Njihovo je Kraljevstvo nebesko!”

Obećanje progonjenima odnosi se izravno na udioništvo na “Kraljevstvu nebeskome” (r. 10b). U cjelokupnoj kompoziciji blaženstava vodi evanđelist tako do polazne točke niza u r. 3 i time do prvoga, temeljnoga blaženstva natrag: Kako “siromasima u duhu” tako je i “progonjenima zbog pravednosti” obećan eshatološki dar “Kraljevstva nebeskoga”. Oni koji trpe progonstvo imaju sa “siromasima u duhu” ne samo zajedničko obećanje nego

¹³⁵ Crkva za koju evanđelist sastavlja svoj spis je *corpus mixtum*. Usp. G. Barth, *Das Gesetzesverständnis des Evangelisten Matthäus*, u *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium*, str. 55.; G. Strecker, *Der Weg der Gerechtigkeit*, str. 218; J. Gnülka, *Die Kirche des Matthäus und die Gemeinde von Qumran*, u *BZ* 7 (1963.), str. 43.-63., ovdje 49.; W. Trilling, *Das wahre Israel*, str. 213. sl.; C. W. F. Smith, *The Mixed State of the Church in Matthew's Gospel*, u *JBL* 82 (1963.), str. 149.-168.

¹³⁶ Usp. A. Vögtle, *Die Einladung zum grossen Gastmahl und zum königlichen Hochzeitsmahl. Ein Paradigma für den Wandel des geschichtlichen Verständnis-horizonts*, u *Das Evangelium und die Evangelien. Beiträge zur Evangelienforschung* (KBANT), Düsseldorf, 1971., str. 171.-218., ovdje 214. sl.

¹³⁷ Usp. D. J. Harrington, *The Gospel of Matthew* (The Liturgical Press), Collegeville, Minnesota, 1991., str. 84.

su s njima međusobno povezani i pomoću zajedničke situacije i osnovnoga stava: I jedni i drugi su bespomoćni naspram svojim tlačiteljima, i jedni i drugi se tim više pouzdavaju u spasonosni Božji zahvat. Oni ne zdvajaju, nego uzimaju svoju bijednu situaciju kao šansu da u čvrstom stajanju uz Božje obećanje promijene i tu svoju situaciju.

Inkluzija uključuje također da su i sva obećanja u blaženstvima 2-7 različiti načini da se kaže ista stvar, naime, "njihovo je Kraljevstvo nebesko", obećanje prvoga i osmoga blaženstva. Ponavljanje istoga obećanja u obliku inkluzije poziva čitatelja da poistovjeti i sva druga obećanja koja su spomenuta u drugim blaženstvima unutar tog okvira kao različite vidove dolazećega Kraljevstva nebeskoga.¹³⁸

Za blaženstva općenito eshatološko usmjerenje je karakteristično. Dobro spasenja ukazuje se u prvom redu kao dobro nade, ali kao nada koja ne minimizira patnju u sadašnjosti i ne odgađa jedno sada ostvarivo dobro (npr. postignuće prava kojih su neki nepravедno lišeni) na neizvjesnu budućnost. Iščekivanje konačnoga budućeg spasenja ne može se shvatiti kao tješjenje na "daleku budućnost". Radije djeluje ta nada već u sadašnjosti, time što ona, utemeljena pomoću Isusa, autorizira i osposobljuje za jedno odgovarajuće konkretno djelovanje u sadašnjosti - ne kao uzurpatorskoj volji za "spašen svijet", nego kao vršenje volje Božje u predanom posvećenju bližnjemu, čak neprijateljima i progoniteljima, za koje taj "radi pravednosti progonjeni" može čak moliti (Mt 5,44).¹³⁹

Značajno je da obećanje ne vrijedi progonjenima općenito, nego onima koji su progonjeni "zbog pravednosti".¹⁴⁰ Učenik nalazi obodrenje kada se on nađe u situaciji progona zbog svoje odanosti pravednosti. To postavlja zahtjev na njega da ne napusti standarde pravednosti kada je pod progonstvom, jer je osiguranje Kraljevstva nebeskoga za "pravedne".¹⁴¹ Upravo kao što je nastojanje za pravednošću (Mt 5,6.20; 6,1.33; 7,21-23) u

¹³⁸ Usp. J. Nolland, *The Gospel of Matthew* (The New International Greek Testament Commentary), Michigan / Cambridge, 2005., str. 197.

¹³⁹ Vidi K. Kertelge, "Selig, die verfolgt werden um der Gerechtigkeit willen" (Mt 5,10), u: *IKaZ* 16 (1987.), str. 97.-106., ovdje 104.

¹⁴⁰ Vidi G. Strecker, *Die Bergpredigt. Ein exegetischer Kommentar* (Vandenhoeck & Ruprecht), Göttingen, 1984., str. 45.

¹⁴¹ Usp. G. Strecker, *nav. dj.*, str. 42.-43.

srcu Govora na gori, tako je progonstvo zbog iste najviša kušnja i krjepost.¹⁴²

Nova eshatološka perspektiva, kojom su sada obasjani i nošeni oni koji trpe, otvara njihove situacije iskustva patnje u sadašnjosti jednoj novoj budućnosti koja je obećana od Boga. To je za progonjene i druge nevoljnike istinska utjeha u vlastitom smislu riječi. Ali ta u sadašnjosti iskusiva utjeha nipošto ne zakida i ne isključuje pogled na konačno utješenje u eshatonu. Ispunjenje Božjega obećanja, koje se iskusi već ovdje i sada, ne može se odreći toga još izostajućega ispunjenja u budućnosti ako se ono ne želi izroditi u jedan čisto ovostrani nauk o spasenju. Da evanđelist u tom smislu zadržava perspektivu budućnosti, u većini blaženstava je i gramatički naglašeno.¹⁴³ Da u tom smislu treba shvatiti ovo obećanje u osmom blaženstvu, to potvrđuje i jasno tumačenje koje pruža r. 12 koji nagradu nedvosmisleno stavlja u odnos s budućim Kraljevstvom: “Radujte se i kličite: velika je plaća vaša na nebesima!” Božanska nagrada je tako uzvišena da se ona ne iscrpljuje u ljudskom priznanju i zemaljskom dobitku.

Obećanje Kraljevstva nebeskoga se u r. 12 izrijekom označuje kao ‘plaća’, koja je na nebu, dakle koju će Bog izobilno darovati. Pri tome ne radi se jednostavno o izravnanju za pretrpljenu nepravdu. Radije ne stoji to, čemu se progonjeni smiju nadati, ni u kakvom mjerljivom odnosu s time: ta plaća je božanski dar, i stoga nemjerljiva i nezasluzena milost, upravo “Kraljevstvo nebesko”.¹⁴⁴

Spasenje je uvijek plod milosti, ali tu je vrsta ponašanja koja se očekuje od onih koji su prethodno primili Božji dobri dar i to je ta vrsta ponašanja nad kojom Isus izgovara ovo blaženstvo. Onima koji su spremni podnositi progonstvo “zbog pravednosti”, odnosno podnijeti cijenu učenja u napetostima života, Isus tima jamči najvišu nagradu - Kraljevstvo nebesko.¹⁴⁵ Ovo kao

¹⁴² Vidi H. D. Betz, *The Sermon on the Mount* (Hermeneia; Fortress Press), Minneapolis, 1995., str. 146.; V. Rebello, *Blessed Are Those Who Are Persecuted for Righteousness' sake, For Theirs Is the Kingdom of Heaven*”, str. 181.

¹⁴³ U drugim blaženstvima se upotrebljava futur. Napetost između sadašnjih i budućih vidova Kraljevstva dolazi do izražaja i u izmjeni vremena; sadašnje iskustvo Kraljevstva je jamstvo njegova budućega dovršenja u punini.

¹⁴⁴ Usp. P. Fiedler, *Das Matthäusevangelium* (Th. K. NT 1), Stuttgart, 2006., str. 116.

¹⁴⁵ Vidi L. Morris, *The Gospel according Matthew*, str. 102.

i ostala blaženstva “izražavaju poziv vjernika pridruženih slavi njegove Muke i Uskrsnuća”.¹⁴⁶

3. ZAKLJUČNE MISLI

Očito je da ovo blaženstvo uzima u razmatranje i vanjsku situaciju u kojoj se učenik nalazi, a ne samo nutarnja raspoloženja srca. Nije se progonjeno po izboru ili po želji, progonstvo se podnosi: ono je nametnuto. Pa ipak, čak i tu, Matej uvodi svoju preokupaciju: nije svaki progonjenik blažen, nego onaj koji trpi progonstvo zbog pravednosti, jer nastoji živjeti novu pravednost koju uči i zahtijeva Učitelj; živjeti po novoj pravdi, čak kad to povlači za sobom i progonstvo, to je blaženstvo. Ovdje (u Govoru na gori) Isus ponovno obznanjuje čovjeku ono što je Miheja za Stari savez ovako izrazio: “Objavljeno ti je, čovječe, što je dobro, što Jahve traži od tebe: samo činiti pravicu, milosrđe ljubiti i smjerno sa svojim Bogom hoditi” (Mih 6,8).

Učitelj nas šalje da se uključimo u širenje kraljevstva Božjega, kraljevstva one najviše pravde što je ljubav, one očinske dobrote što se zove Bog. Šalje nas, dakle, da se borimo protiv podrživača nepravde, protiv sluga materije, protiv sljedbenika Zloga. Budući da oni naše naviještanje i ponašanje doživljavaju kao napad, oni će se braniti; da se obrane, vrijeđat će nas. Mučit će nam tijelo, mučiti dušu, lišiti nas slobode, a možda i života. Ali ako pristanemo da trpimo, da bismo donijeli drugima ovu pravdu zbog koje trpimo, progonstvo će nam dati neosporno pravo da uđemo u Kraljevstvo.¹⁴⁷

Povijesno iskustvo nepobitno pokazuje da oni koji su spremni založiti se za pravdu i istinu u ovome nepravednom svijetu, prije ili kasnije bit će izloženi patnji i progonstvu. Moćni i bogati vrlo često smatraju da je istina i pravda ono što oni kažu da je istina i pravda, a to najčešće nema ništa s Božjom pravdom i istinom. Stoga, oni koji se zalažu za Božju pravdu i pravicu vrlo često nailaze na otpor koji može prijeći i u progonstvo, a ono može poprimiti različite oblike, od lišavanja slobode, fizičkoga maltretiranja pa sve do mučeništva.

¹⁴⁶ *Katekizam Katoličke Crkve* (Hrvatska biskupska konferencija), Zagreb, 1994., br. 1717.

¹⁴⁷ Vidi G. Papini, *Povijest Kristova*, str. 80.

Zbog tih eventualnih nepogoda nije se ljudima lako založiti za pravdu i istinu. Da bi izbjegli te poteškoće, koje proizlaze iz vjernosti istini i pravdi, mnogi ljudi su često spremni praviti različite kompromise, mijenjati zastave, odreći se vlastitih uvjerenja i tako dopustiti da nepravda neometano i dalje vlada u svijetu. Ipak, u povijesti je uvijek bilo pojedinaca i skupina, koji su imali hrabrosti da protestiraju, da se svim snagama opiru nepravdi nanesejoj pojedincima ili skupinama. Upravo tim ljudima i skupinama zahvaljujemo jako mnogo. Što je nama sloboda i mnoga druga ljudska prava danas nešto sasvim samo po sebi razumljivo, to možemo zahvaliti onima koji su se u povijesti za njih beskompromisno borili i za njih svoje živote dali.

Starozavjetni proroci, Ivan Krstitelj, Isus iz Nazareta, M. Gandhi, M. Luther King zasigurno su spadali u skupinu tih ljudi. Oni su imali hrabrosti kritizirati društvo svoga vremena i nepravde u njemu, čak po cijenu svoga vlastitoga života. Ovim osmim blaženstvom Isus na neizravan način kaže da on nije za nekakav red i poredak koji se ne smije mijenjati, u kojemu će siromasi ostati uvijek siromasi, bogati trajno bogati, bespravni uvijek bespravni, poniženi i iskorištavani vječne žrtve. Isus ovdje poziva svoje učenike da se zalažu za pravdu, da protestiraju protiv nepravde, istina, nenasilno, jer je nenasilje njegovo načelo. To beskompromisno nenasilno zalaganje za pravdu može dovesti do ispravljanja nepravde i do uspostavljanja pravde. Upravo je to ono što Bog želi. Budući da je čovjek bitno društveno biće, on ne smije biti usredotočen samo na vlastitu osobu, nego se treba brinuti i za sudbinu drugih. Prema biblijskom učenju, zalaganje za dobro drugih, služenje drugima, to je vrlina koja životu daje najviši sadržaj i smisao. Uostalom, temeljni zahtjev biblijske etike zahtijeva da "ljubimo svojega bližnjega kao same sebe"(Lev 19,18; Mt 22,39). Poseban vid toga služenja drugima jest zalaganje da svatko dođe do svojih prava. Stoga Isus želi da njegovi učenici odvažno protestiraju protiv nepravde, posebno kad je učinjena onima koji se sami ne mogu braniti.

Nema nikakve sumnje da Isus ovim blaženstvom ne idealizira patnje niti ih racionalno tumači. On nam samo kaže da one mogu biti spasonosne. Njegova nas vlastita sudbina oslobađa straha od besplodnosti i uzaludnosti patničkoga života. Uskrsnom Isusovom pobjedom Bog se pokazao kao pobjedonosan nad frustracijom smrti, njegove i njegovih učenika. U podnošenju

progonstva “radi pravednosti” učenici su ujedinjeni sa svojim Gospodinom: postaju dionici njegova života, njegove smrti i uskrsnuća¹⁴⁸; u tome leži njihovo “blaženstvo”.

Ne može biti nikakva kompromisa kada se radi o pravednosti koja se zahtijeva od svakoga Isusova učenika. Ni strah od progona ne može odvojiti učenika od njegove privrženosti Isusu - ‘Pravednome’. Jedino čestitost ponašanja i beskompromisna privrženost volji Božjoj mogu ostvariti zahtjev pravednosti kako ga je Isus postavio za svoje učenike. Konačno, oni će “biti prepoznati kao njegovi učenici”, samo ako ostanu vjerni prakticiranju pravednosti usprkos progonstva. Jer obećanje Kraljevstva nebeskoga daje se upravo takvima koji su vjerni do kraja. Dakle, osmo blaženstvo je ohrabrenje onima koji su nevino progonjeni, bilo radi svoje osobne pravednosti bilo radi zalaganja za pravdu drugih. Tu su mnogi našli obodrenje i snagu za podnošenje neviđenih nevolja u borbi za pravdu. Isus nam je ostavio primjer. Upravo jer se zalagao za istinu i pravdu, i to postojano, svršio je raspet na križu.

Crkva, novi izabrani narod, ima kao program ‘pravednost’. Ta pravednost ne može biti odijeljena od osobe Učitelja koji ju poučava. Dati život za pravdu, trpjeti za nju, isto je kao i dati život za Isusa i prihvatiti biti “progonjen zbog njega”. Sam Isus nam kaže: “Nije učenik nad učiteljem... Ako su domaćina Beelzebulom nazvali, koliko će više njegove ukućane?” (Mt 10,24-25). Kršćani postaju dionici samih Isusovih kušnji, uključujući i mučeništvo (Mt 10,17.38-39).

U potpunij podudarnosti s blaženstvom evanđelja Petar sljedećim riječima hrabri kršćane pred mogućim nevoljama: “Nego, morali i trpjeti zbog svoje pravednosti, blago vama!” (1Pt 3,14). “Pravednost” koja se navodi kao uzrok već iskušanih i još predstojećih patnja, sastoji se u činjenju “dobra” (r. 13), točnije u odricanju na to da se “uzvrća zlo na zlo i uvredu za uvredu” (3,9), u neumornom “traženju mira” (3,11). Takva revnost za dobro, za mir i pomirenje - s odricanjem na odmazdu - ne čuva nas od progona. Upravo to želi Petar posvijestiti kršćanima u napetoj situaciji u kojoj su se tada nalazili. Nije slučajno da u

¹⁴⁸ Usp. A. Rebić, *Blaženstva*, str. 75. Iako ne postoji izravni priziv na Isusa, ipak se ne čini tuđe za Matejevo viđenje da je Isus takav kako on traži od učenika u blaženstvima da budu. Stoga dolazi u njima njegovo bivstvovanje do izražaja; stoga pozivaju ona i bodre na sudjelovanje na njegovu djelu pomoću ispravnoga ponašanja.

Matejevoj verziji Blaženstava blaženstvo progonjenih (Mt 5,10) slijedi iza blaženstva mirotvoraca (5,9). Između njih postoji logički odnos.

Iz iskustva neustrašivo podnesenoga progonstva (1Pt 3,14b) raste onda i sposobnost da se “svakom dade odgovor koji od vas zatraži obrazloženje nade koja je u vama” (3,15). To “obrazloženje” (avpologi,a) se načelno traži (“uvijek” i “nasuprot svakome”) - i neovisno o situaciji progonstva. Ali te u čitavoj Poslanici i posebno u r. 14 pretpostavljene patnje daju tom traženom “obrazloženju” ipak posebnu hitnost. Traženi “odgovor” dobiva onda i iz patnje progonstva osnaženi autoritet, i on se sastoji već jednim dijelom u njemu - kao življenom svjedočanstvu toga, što kršćanina najdublje prožima i nosi.

Takav “odgovor” vodi onda i u odgovornost za to što se kršćanska nada usuđuje nadati već i za sadašnjost u kojoj se obećano dobro nade pojavljuje još tako “nepotpuno” i “nedovršeno”. Toj odgovornosti, koja je imanentna kršćanskoj vjeri, pripada i to da si kršćani priznaju prethodnost spasenja u sadašnjosti i istodobno uoče znakove nade, koja je utemeljena u činjenici da je Mesija Isus došao, i daju da oni djeluju u ovome svijetu, a da sami ne žele i ne moraju jamčiti njihov uspjeh, budući da je taj uspjeh odavno zajamčen pomoću Sina Čovječjega, Isusa, pomoću njegova života i smrti i uskrsnuća. Čovjek koji je prožet i nošen tom nadom, može biti blažen i onda kada je zbog pravednosti progonjen.

Mi se moramo osjećati kao jedno tijelo s progonjenima i torturiranim u različitim krajevima svijeta. Pravednost je nedjeljiva. Progonjeni zbog pravednosti su svi ljudi koji su iz razloga rasne ili klasne pripadnosti, iz razloga političkoga ili religioznoga osvjedočenja, zbog slobodne riječi i socijalnoga protesta zatvoreni, lišeni slobode, torturirani, likvidirani.

U blaženstvima se govori o nagradi od strane Božje za određena djela i stavove. Čak i sam Pavao, koji posebno naglašava da je spasenje nezasluzeni Božji dar, nije izostavio reći da će taj isti Bog “uzvratiti svakomu prema njegovim djelima” (Rim 2,6; 2 Tim 4,14; usp. 2 Kor 11,15). Isto vrijedi i za židovstvo, gdje zasluga i nagrada nemaju među sobom numerički odnos: ono što tu važi nije ekvivalentnost nego suodnos¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Usp. G. Strecker, *Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchungen zur Theologie des Matthäus*, Göttingen, 1971., str. 165., bilj. 4.

Prema Isusovu učenju u Blaženstvima, dionici blagodati kraljevstva Božjega, tj. blaženi, mogu biti siromasi duhom, ožalošćeni, oni koji gladuju i žedaju za pravednošću, oni koji su spremni biti progonjeni zbog pravednosti, oni koji su čista srca, oni koji su krotki i milosrdni, oni koji tvore mir (mirotvorci). Kako vidimo, blaženstva su proglašena sreće, putokaz prema sreći. Ona otvaraju novu eru ljudske povijesti. Pokazatelj su kako se uspostavlja novi svijet.

Duh blaženstava treba se postupno utjeloviti u svim istinskim učenicima, jer jedino tamo gdje se na njega nailazi, tamo je kraljevstvo Božje i Božja vladavina uistinu djeluje. A evanđeoska pravednost je neizostavni dio toga duha. U Mateja ona je tijesno povezana s kraljevstvom Božjim: kraljevstvo je Božje ondje gdje vlada pravednost i pravednost je ondje gdje je kraljevstvo Božje.¹⁵⁰ Dok živimo u iščekivanju punine Kraljevstva, odgovorni smo za oblikovanje svijeta koji je u skladu s vrijednostima Božje vladavine.

U vremenu recesije i društvenih nepravdi u kojemu živimo postalo je uobičajeno biti depresivnima, bez nade. Mi kršćani, kao ljudi nade, trebali bismo se oduprijeti tom sumornom i ubitačnom duhu. Ono što nas osposobljava da ostanemo uspravni i puni optimizma za budućnost, to je Radosna vijest i njezino eshatološko značenje. Ona nam obznanjuje da mi već živimo u eshatološkom vremenu, što znači da je u Crkvi već sada neopozivo prisutno ono što će se konačno objaviti u punini pri konačnoj uspostavi kraljevstva Božjega na kraju vremena. Čvrsto jamstvo za to je Isusovo uskrsnuće. Ono nam razotkriva Božju nakanu glede budućnosti čovječanstva: rastvara budućnost života i uskrsnuća za čovječanstvo. Uskrsnuće bez križa zvučalo bi samo kao čudo, a ovako otvara i daruje život. Nama je tako budućnost božanski zajamčena i nada neuništivo zapaljena.

Isusova blaženstva jasno pokazuju da je Bog na strani siromašnih, ožalošćenih, gladnih i progonjenih. Ali to ne znači da je svako siromaštvo, žalost i progonstvo put k blaženstvu. Svojim redakcijskim zahvatima ("siromasi duhom", "gladni i žedni pravednosti", "progonjeni zbog pravednosti") Matej nam je protumačio kako bismo trebali shvatiti Isusovu misao.

¹⁵⁰ Usp. R. T. France, *Evanđelje po Mateju* (Logos), Daruvar, 1997., str. 116.

“BLESSED ARE THOSE WHO ARE PERSECUTED
FOR RIGHTEOUSNESS’ SAKE: FOR THEIRS
IS THE KINGDOM OF HEAVEN” (Mt 5,10)

Summary

The eight Beatitude announces an eschatological blessing on those who are persecuted not so much because they are persecuted but because they are committed to righteousness in spite of being persecuted. The disciples because of their suffering in the cause of righteousness are worthy successors of the martyred as John the Baptist and Jesus. It is not a question of the Christians being required to exceed the righteousness of the scribes and Pharisees quantitatively. The difference must be qualitative. Their obedience must be to the spirit of the Torah as revealed to them by Jesus, not merely to the letter as strictly construed by their opponents. Not bad theology but bad behavior will result in exclusion from the kingdom.